

RYHMÄTOIMINTA JA OHJAAJUUS TUKEMASSA LAPSEN OSALLI- SUUTTA

Havainnot lastensuojelun asiakkaille
suunnatusta tyttöryhmästä

Maiju Enoranta

Liisa Halkilahti

Opinnäytetyö
Elokuu 2013
Sosiaalialan koulutusohjelma

TAMPEREEN AMMATTIKORKEAKOULU
Tampere University of Applied Sciences

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

ENORANTA, MAIJU & HALKILAHTI, LIISA:
Ryhmätoiminta ja ohjaajuus tukemassa lapsen osallisuutta
Havaintoja lastensuojelun asiakkaille suunnatusta tyttöryhmästä

Opinnäytetyö 56 sivua, joista liitteitä 6 sivua
Elokuu 2013

Opinnäytetyö käsitteli lapsen osallisuuden kokemusta lastensuojelun avohuollon asiakkaiden näkökulmasta. Opinnäytetyö toteutettiin osana Tampere Praksis -hanketta. Tarkoituksena oli tuottaa tietoa Tampereen kaupungin Läntisen lapsiperheiden sosiaaliaseman kehittämisteemaan, osallisuuteen, liittyen. Opinnäytetyö toteutettiin tiiviissä yhteistyössä Tampereen kaupungin Läntisen lapsiperheiden sosiaaliaseman lastensuojelun ohjaustyön kanssa.

Tavoitteena oli selvittää, miten ryhmätoiminnan avulla voidaan tukea lapsen osallisuutta. Lisäksi opinnäytetyössä selvitettiin, miten lapsen nähdyksi ja kuulluksi tulemisen kokemusta voidaan vahvistaa ja miten ohjaajuus tuki lapsen osallisuutta prosessin aikana. Opinnäytetyön aineisto kerättiin järjestämällä ryhmätoimintaa 8–12-vuotiaille lastensuojelun avohuollon asiakastyöille marraskuun 2012 ja maaliskuun 2013 välisenä aikana. Tutkimusmenetelmänä käytettiin osallistuvaa havainnointia. Lisäksi kerättiin palautetta ryhmän jäseniltä sekä heidän vanhemmiltaan. Myös ohjaustyöntekijän kanssa käytyjä työnohjauskeskusteluja hyödynnettiin osana opinnäytetyön aineistoa.

Tulosten perusteella voidaan todeta, että tyttöryhmä tuki jäsentensä osallisuuden kokemusta. Tytöt kokivat tulleen nähdyksi ja kuulluksi ryhmätoiminnan aikana. Heidän osallisuuttaan tuki mahdollisuus ilmaista mielipiteitä, yksilöllinen huomioiminen, ryhmän sisäisen luottamuksen ja yhteisöllisyyden syntyminen sekä mahdollisuus osallistua ryhmätoimintaan omilla ehdoillaan. Opinnäytetyö osoitti, että ryhmän ohjaajan toiminnalla on merkitystä lapsen osallisuuden kokemuksen syntymisen näkökulmasta. Tytöt otettiin mukaan ryhmän suunnitteluun ja muuhun päätöksentekoon, mikä vahvisti heidän kokemustaan tasavertaisina ja arvokkaina ryhmän jäseninä. Myös vanhemmat kokivat lastensa tulleen hyvin huomioiduiksi ja kuulluiksi ryhmässä.

Opinnäytetyö osoitti ryhmätoiminnan olevan tehokas työmenetelmä asiakkaan osallisuuden edistämiseksi ja tukemisessa. Sitä on mahdollista hyödyntää monien eri asiakasryhmien kanssa. Ryhmätoiminta voi parhaimmillaan saada aikaan voimaannuttavia kokemuksia ja tunteen johonkin kuulumisesta. Ryhmätoiminnan merkitystä sosiaalialan työmenetelmänä ei tule unohtaa.

ABSTRACT

Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

ENORANTA, MAIJU & HALKILAHTI, LIISA:
Supporting Inclusion of a Child with Group Activity and Guidance
Observations about the Girl Group Aimed at the Child Welfare Customers

Bachelor's thesis 56 pages, appendices 6 pages
August 2013

This Bachelor's thesis deals with children's experiences of inclusion from the perspective of children who have a customership in open child welfare. The thesis was executed in concert with the Tampere Praksis -initiative. The purpose was to produce knowledge to the Western social welfare office for families with children, which was developing the inclusion in child welfare. The thesis was executed in close co-operation with the open care in child welfare in the Western social welfare office for families with children in Tampere.

The aim was to discover how group activity can promote a child's experience of inclusion. In addition, the object was to explain how the experience of being seen and noticed can be supported, and how the guidance supported the child's inclusion during the process. The data was collected between November 2012 and March 2013 by organizing group activities from eight to twelve year old girls who have a customership in open child welfare. The research method was participatory observation. Additionally, feedback was collected from the members of the group and their parents. Also the discussions with the open care worker were utilized as a part of the data.

The results indicated that the group supported the members' experiences of inclusion. The girls felt they were seen and noticed during the group activity. Their inclusion was emphasized by the opportunity to state their opinions, receive individual notice and take part in the activity with their own terms. In addition, the trust and sense of community built in the group supported the girls' inclusion. The study indicated that the group's instructor is relevant to gaining experiences of inclusion. The girls were included in the decision making considering the group's activity, which cemented their status as equal and dignified members of the group. Also the parents felt that their children were well noticed and their opinions were heard.

The thesis showed that group activity is an effective method to promote a client's inclusion. Group activities can be capitalized with many different kinds of clients. They may provide experiences of empowerment and cohesion. In conclusion, group activity as a work method in the social field should not be underestimated.

Key words: child welfare, inclusion, group activity, guidance

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT.....	7
2.1	Työelämäyhteistyö lastensuojelussa.....	7
2.1.1	Lastensuojelu.....	7
2.1.2	Tampere Praksis -hanke.....	9
2.1.3	Tampereen kaupungin Läntisen lapsiperheiden sosiaaliaseman lastensuojelun ohjaustyö.....	9
3	RYHMÄTOIMINTA JA RYHMÄN OHJAAJA MAHDOLLISTAMASSA OSALLISUUTTA.....	11
3.1	Lapsen osallisuus lastensuojelussa.....	11
3.2	Ryhmä ja ryhmädynamiikka.....	13
3.3	Ohjaaja tukemassa osallisuutta.....	15
4	TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA TOTEUTUS.....	17
4.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset.....	17
4.2	Tutkimusmenetelmä ja aineiston keruu.....	17
4.3	Aineiston analysointi.....	20
5	TYTTÖRYHMÄ OSALLISUUDEN TUKIJANA.....	21
5.1	Tyttöryhmän taustatietoja.....	21
5.2	Ryhmätoiminnan kuvaus.....	22
5.2.1	Tutustumisvaihe.....	22
5.2.2	Toimintavaihe.....	28
5.2.3	Lopetusvaihe.....	34
5.3	Palautetta tyttöryhmästä.....	39
6	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	43
7	POHDINTA.....	46
	LÄHTEET.....	49
	LIITTEET.....	51
	Liite 1. Tyttöryhmän esite.....	51
	Liite 2. Lupakaavake vanhemmille.....	52
	Liite 3. Tyttöryhmän kokoontumisajat.....	53
	Liite 4. Kirje vanhemmille.....	54
	Liite 5. Palautelomake tytöille.....	55
	Liite 6. Palautelomake vanhemmille.....	56

1 JOHDANTO

Viime aikoina lastensuojelun parissa tehtävä työ on saanut runsaasti huomiota sekä kriittikkiä osakseen erityisesti lapsen osallisuuden toteutumiseen liittyen. Lastensuojelun työkenttä nähdään monesti aikuisvaltaisena, jolloin lapsen mahdollisuudet vaikuttaa itseään koskeviin asioihin ja tuoda omaa ääntään kuuluviin ovat vähäiset. Lastensuojelutyötä kehitetään jatkuvasti ja lapsen osallisuuteen on alettu kiinnittää entistä enemmän huomiota. Lapsen tulisi koko lastensuojelun asiakasprosessin ajan olla keskiössä hänen elämäänsä koskevia päätöksiä tehtäessä. Lastensuojelulaki (417/2007) korostaa lapsen oikeutta osallistua häntä koskevien päätösten tekoon ja asioiden hoitamiseen kaikissa asiakasprosessin vaiheissa. Lapsen mielipide ja hänen toivomuksensa tulee selvittää ja ottaa huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti (Lastensuojelulaki 417/2007).

Tampere Praksis -hanke pyrkii osaltaan kehittämään lastensuojelutyötä Tampereen seudulla. Opinnäytetyömme tarkoituksena on tuottaa tietoa Tampere Praksis -hankkeelle lapsen osallisuuteen liittyen toteuttamalla toiminnallista ryhmää 8–12-vuotiaille lastensuojelun avohuollon asiakastyöille. Tarkoituksena on selvittää, miten ryhmätoiminnan avulla voidaan tukea lastensuojelun avohuollon piirissä olevien lasten osallisuutta. Lisäksi haluamme saada tietoa siitä, miten lapsen nähdyksi ja kuulluksi tulemisen kokemusta voidaan vahvistaa. Kiinnitämme huomiota myös siihen, miten oma ohjaajuutemme tukee lapsen osallisuutta ryhmäprosessin aikana. Kuvaamme ryhmästä tekemiemme havaintojen pohjalta osallisuuden näyttäytymistä ryhmätoiminnan eri vaiheissa.

Rajasimme opinnäytetyömme aiheen koskemaan lastensuojelun avohuollon asiakastyttöjen osallisuuden kokemuksia toiminnallisessa ryhmässä, sillä lastensuojelun työkentältä nousi esiin tarve tämänkaltaisen vertaisryhmätoiminnan järjestämisestä lastensuojelun ohjaustyön asiakastyöille. Halusimme ryhmätoiminnan kautta antaa tytöille kokemuksen nähdyksi ja kuulluksi tulemisesta. Lisäksi pyrimme tarjoamaan tytöille positiivisia kokemuksia yhdessä tekemisestä ja ryhmän jäsenenä olosta. Tarkoituksenamme oli luoda turvallinen ja lämmin ilmapiiri, jossa tytöt uskaltavat tuoda omia näkemyksiään muiden tietoon sekä osallistua päätöksentekoon.

Toivomme opinnäytetyömme tuovan esiin ryhmätoiminnan merkitystä lastensuojelun työmenetelmänä. Työntekijän asennoitumisella ja hänen käyttämillään työmenetelmillä

on suuri merkitys lapsen osallisuuden kokemuksen syntymisessä. Oikeanlaisia työmenetelmiä hyödyntämällä, esimerkiksi ottamalla lapsi mukaan toiminnan suunnitteluun ja päätöksentekoon, voidaan lisätä hänen kokemustaan osallisuudesta. Ryhmätoiminta tarjoaa hyvät edellytykset ja puitteet lapsen osallisuudelle. Osallisuuden kokemuksen syntyminen edellyttää lapsen kuuntelemista ja hänelle läsnä olemista. Tärkeää on kuitenkin muistaa antaa lapselle omaa tilaa ja rauhaa sekä tarvittaessa mahdollisuus olla osallistumatta.

2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Työelämäyhteistyö lastensuojelussa

Opinnäytetyömme on vahvasti työelämälähtöinen. Ajatus opinnäytetyön aiheesta nousi Tampereen kaupungin Läntisen lapsiperheiden sosiaaliaseman lastensuojelun ohjaustyöntekijältä. Ohjaustyöntekijä toi esille tarpeen toiminnallisen tyttöryhmän järjestämisestä ohjaustyön asiakastyöille. Ohjaustyöntekijä oli tiiviisti tukemassa opinnäytetyön toiminnallisen osuuden toteutusta koko prosessin ajan. Opinnäytetyömme tuottaa tietoa myös Tampere Praksis -hankkeelle, Läntisen alueen kehittämisteemaan, osallisuuteen, liittyen.

2.1.1 Lastensuojelu

Lastensuojelun ydin kiteytyy lapsen kehityksen ja terveyden turvaamiseen poistamalla sitä vaarantavia tekijöitä (Bardy 2013, 73). Lastensuojelulain (417/2007) mukaisesti lastensuojelun tarkoituksena on edistää lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia sekä tukea lapsen huoltajia kasvatuksessa ja huolenpidossa. Lastensuojelun on pyrittävä ehkäisemään lapsen ja perheen ongelmia sekä puututtava mahdollisiin ongelmiin riittävän varhain. Lastensuojelua toteutettaessa ensisijaista on lapsen edun huomioiminen. Lapsen edun huomioimisella tarkoitetaan lastensuojelulain (417/2007) mukaan sitä, että erilaisten ratkaisujen ja toimenpiteiden myötä turvataan lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi sekä läheisten ihmissuhteiden säilyminen. Lisäksi lapsen tulee saada ymmärrystä ja hellyyttä sekä kehitystasonsa mukaista valvontaa ja huolenpitoa. Lapselle tulee turvata myös hänen taipumuksiaan ja toivomuksiaan vastaava koulutus sekä turvallinen kasvuympäristö lapsen ruumiillinen ja henkinen koskemattomuus huomioiden. Lisäksi tulee kiinnittää huomiota siihen, että lapsella on mahdollisuus itsenäistymiseen ja vastuullisuuteen sekä osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan. Myös lapsen kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioiminen on turvattava. (Räty 2010, 7.)

Lastensuojelun tulee ensisijassa perustua vapaaehtoisuuteen. Lastensuojelutyötä tehdään yhteistyössä perheen ja lapsen kanssa, ja se perustuu lapsikeskeiseen perhelähtöisyy-

teen: perhe on ensisijainen, ja lapsen oikeuksia tulee kunnioittaa. (Bardy 2013, 73; Rätty 2010, 8.) Yhteistyössä on otettava huomioon vanhempien ja lasten toivomukset sekä mielipiteet siitä, miten palvelut ja tukitoimet tulisi järjestää. Palvelut ja tukitoimet järjestetään perheelle ja lapselle tehtävän asiakassuunnitelman mukaisesti, työlle asetettuihin tavoitteisiin ja periaatteisiin nojaten. (Rätty 2010, 8.)

Lastensuojelun palvelujärjestelmä on laaja kokonaisuus erilaisia palveluita, joiden tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen kehitystä ja kasvua. Palvelujärjestelmän tulee toimia suunnitellusti ja ennakkoidusti, ja sitä tulee jatkuvasti kehittää lasten ja perheiden hyvinvoinnin parissa toimivien tahojen kanssa. Palvelujen ja tuen tulee antaa lapselle ja perheelle paras mahdollinen hyöty. (Lastensuojelun palvelujärjestelmä, 2012.) Lastensuojelulain mukaisia palveluita ja tukitoimia voidaan antaa yksin lapseen kohdistuen, sekä myös hänen vanhemmilleen, huoltajilleen tai muille perheenjäsenille. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua ovat lastensuojelutarpeen selvitys, asiakassuunnitelman laatiminen, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä niihin liittyvä sijaishuollon järjestäminen ja jälkihuolto. (Rätty 2010, 4.)

Lastensuojelun parissa tehtävä työ kohdistuu pienehköön, joskin jatkuvasti kasvavaan määrään väestöä. Lastensuojelutarpeen taustalla on tavallisia elämänkriisejä sekä poikkeuksellisen koettelevia oloja ja vaativia tilanteita. Helposti haavoittuvaa ydinperhettä voivat koetella esimerkiksi parisuhteissa, lapsuudessa ja vanhemmuudessa tapahtuneet muutokset sekä uupumus ja yllättävät kriisit. Toistuvasti kriisiytyvissä perhetilanteissa lastensuojelu voi olla läsnä koko lapsuuden ajan aina seuraaviin polviin asti. Lastensuojelutarpeen taustalla olevat tilanteet ovat usein moninaisia: lasten turvattomuus, laiminlyönti ja pahoinpitely voivat kietoutua muun muassa vanhempien päihteiden käyttöön, mielenterveysongelmiin, rikoksiin tai parisuhdeväkivaltaan. Yksittäiset tilanteet lastensuojelussa vaihtelevat suuresti. Joskus perheelle riittää lyhyt, tilapäinen apu, toisinaan tarvitaan tukea hyvinvoinnin kaikkien ulottuvuuksien turvaamiseksi läpi lapsuuden. (Bardy 2013, 73.)

2.1.2 Tampere Praksis -hanke

Toteutimme opinnäytetyötämme osana Tampere Praksis -hanketta. Hankkeen tavoitteena on luoda pysyvä yhteistyörakenne Tampereen kaupungin, Tampereen yliopiston yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikön, Tampereen ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelman ja sosiaalialan osaamiskeskus Pikassoksen välille. Hanke pyrkii luomaan uudenlaisen oppimis-, tutkimus- ja kehittämissympäristön asiakastyöhön keskittyen. (Aalto-Siira & Janhunen 2011, 3.)

Tampere Praksis -hankkeen toiminta-aika sijoittuu 1.9.2011–31.12.2013 väliselle ajankaksolle. Sen keskeisiä toimijoita käytännön tasolla ovat sosiaaliasemien johtavat sosiaalityöntekijät, sosiaalityöntekijät, sosiaaliohjaajat, Tampereen yliopiston ja ammattikorkeakoulun opiskelijat sekä asiakkaat. Lisäksi hankkeeseen osallistuvat Tampereen yliopiston sekä Tampereen ammattikorkeakoulun lehtorit ja Pikassoksen suunnittelija. Tampere Praksis -hankkeen puitteissa työskentelee kehittäjäsosiaalityöntekijöitä ja projektipäällikkö. (Aalto-Siira & Janhunen 2011, 4–5.)

Tavoitteena Tampere Praksis -hankkeessa on luoda edellytyksiä sosiaaliasemien asiakastyötä tekevien työntekijöiden työn kehittämiseksi ja tutkimiseksi. Lisäksi hankkeen avulla pyritään vahvistamaan yliopiston ja ammattikorkeakoulun opetuksen työelämälähtöisyyttä. (Aalto-Siira & Janhunen 2011, 41.) Tampereen kaupungin alueelliset sosiaaliasemat, Läntinen, Eteläinen ja Itäinen alue, ovat valinneet omista tarpeistaan nousevat kehittämisteemat käytännön työn kehittämisen tueksi. Läntisellä lapsiperheiden sosiaaliasemalla kehittämisteemaksi on valikoitunut osallisuus. Pyrimme opinnäytetyöllämme tuottamaan tietoa Läntisen alueen kehittämisteemaan, osallisuuteen, liittyen.

2.1.3 Tampereen kaupungin Läntisen lapsiperheiden sosiaaliaseman lastensuojelun ohjaustyö

Tampereen kaupungin lapsiperheiden sosiaaliasemien lastensuojelun ohjaustyö kuuluu yhtenä osana avohuollon tukitoimiin. Avohuollon tukitoimia tarjotaan lapselle ja hänen perheelleen, mikäli lapsen kasvuolosuhteet vaarantavat hänen terveyttään tai kehitystään, tai jos lapsi omalla toiminnallaan aiheuttaa näiden vaarantumisen. Avohuollon palvelut

edellyttävät huoltajan ja 12 vuotta täyttäneen lapsen suostumuksen. (Avohuollon tukitoimet 2004.)

Lastensuojelun ohjaustyöllä pyritään auttamaan perheitä, joilla on vaikeuksia esimerkiksi mielenterveys- ja päihdeongelmiin, lasten ja nuorten koulunkäyntiin, kodin sääntöjen ja rajojen toimimiseen sekä vuorovaikutukseen liittyen. Ohjaustyön palveluiden piiriin hakeudutaan Läntisen, Eteläisen tai Itäisen alueen sosiaalityöntekijän kautta, asiakkaan asuinpaikasta riippuen. (Ohjaustyö 2009.)

Ohjaustyötä toteutetaan vuorovaikutuksessa asiakasperheen kanssa. Työskentelyn avulla pyritään löytämään perheen sisäisiä voimavaroja sekä hyviä toimintamalleja. Keskeisessä roolissa on lapsen hyvinvoinnin tukeminen ja hänen etunsa huomioiminen. Työskentelyn alkaessa perheen kanssa laaditaan yksilöllinen, perheen tarpeita palveleva suunnitelma työskentelyn sisällöistä ja tavoitteista. Asiakasperheen kanssa työskennellessä hyödynnetään erilaisia työmenetelmiä, joita ovat esimerkiksi tavoitteelliset perhetapaamiset, toiminnalliset menetelmät, yksilölliset tapaamiset eri perheenjäsenten kanssa, yhteistyöneuvottelut, retki- ja ryhmätoiminta sekä moniammatillinen verkostotyö. Jokaisen perheen kanssa tulee miettiä, mitkä työmenetelmät soveltuvat perheelle. (Ohjaustyö 2009.)

3 RYHMÄTOIMINTA JA RYHMÄN OHJAAJA MAHDOLLISTAMASSA OSALLISUUTTA

3.1 Lapsen osallisuus lastensuojelussa

Lapsen osallisuus lastensuojelun asiakasprosesseissa on ollut viime vuosina runsaasti esillä lastensuojelusta puhuttaessa. Lastensuojelutyön toimintakulttuuria on kritisoitu lapsen osallisuuden laiminlyömisestä lasta koskevassa päätöksenteossa, ja lastensuojelu nähdään usein byrokraattisena ja aikuiskeskeisenä. (Pekkarinen 2006, 126.) Hotarin (2007, 70) mukaan lastensuojelun asiakkaana olevien lasten ja nuorten kuuleminen on äärimmäisen tärkeää. Tämä kuitenkin jätetään usein huomiotta esimerkiksi kiireen ja aikuisten vallankäytön vuoksi. Lisäksi lapsen kuulluksi tulemista estää lapsen tiedon väheksyminen sekä aikuisen kyvyttömyys nähdä lapsi yksilönä ja ihmisenä. (Hotari 2007, 70.) Lastensuojelutyössä on kuitenkin mahdollisuuksia myös aitoon osallistamiseen, mikä edellyttää lapsen mukaan ottoa työskentelyprosessiin (Pekkarinen 2006, 126).

Osallisuus on käsitteenä moninainen, ja sille voidaan antaa monenlaisia merkityksiä. Osallisuuden käsitteen yhtenä perusmerkityksenä on osallistuminen, josta puhutaan esimerkiksi lasten mahdollisuuksina osallistua eri toimintaympäristöissä. Tällöin lapset saavat mahdollisuuksia tulla kuulluiksi ja olla mukana vaikuttamassa. Tällainen osallisuus voi olla osallisuutta omassa asiassaan, mahdollisuus kertoa oma mielipiteensä ja tulla kuulluksi esimerkiksi viranomaisten tai muiden aikuisten tehdessä päätöksiä lasta koskevista asioista. Lapsen osallisuuden toteutuminen tässä merkityksessä edellyttää lapsen mielipiteen huomioon ottoa, jotta kokemus kuulluksi tulemisesta voi syntyä. Osallisuuden toteutuminen edellyttää aikuiselta lapsen kunnioittamista ja arvostavan ilmapiirin luomista lapsen kohtaamisessa. (Nivala 2010, 18–19.)

Mahdollisuus olla osallisena asioiden käsittelyssä itselle merkittävissä yhteisöissä on ratkaisevaa ihmisen identiteetin kehityksessä. Osallistuminen esimerkiksi perheen, oman asuinalueen ja muiden elinympäristöön kuuluvien yhteisöjen toimintaan antaa lapselle mahdollisuuden rakentaa ymmärrystä siitä, kuka on, mihin kuuluu ja miten elää. Osallistumisessa on kyse yhdestä kasvun ja kehityksen perusedellytyksestä, jonka kautta opitaan elämään yhdessä. (Oranen 2008, 7.)

Osallisuus ei ole vain yksilön tai yhteisön tunne, vaan se näkyy konkreettisina tekoina ja tapoina toimia toisten kanssa. Osallisuus voi olla yhteistä keskustelua, suunnittelua, toimintaa ja yhdessäoloa. Lapselle osallisuus ja tunne yhteenkuuluvuudesta merkitsevät sitä, että hänellä on mahdollisuus tulla kuulluksi jokapäiväisissä asioissaan. Lapsen kannalta osallisuudessa olennaista on, että hän kokee olevansa hyväksytty, arvostettu ja tärkeä jäsen omassa yhteisössään. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna osallisuus nähdään yhdessä elämiseen liittyvänä kokemuksena, jonka perustana on lapsen kohdatuksi tuleminen turvallisessa ja hänen tarpeisiinsa vastaavassa ympäristössä. (Eskel & Marttila 2013, 77–78.)

Osallistuminen itseä koskevien asioiden hoitamiseen voi antaa lapselle kokemuksen siitä, että hän tulee kuulluksi, ja että hänen mielipiteillään ja ajatuksillaan on arvoa. Lastensuojelun piirissä olevilla lapsilla on usein kokemus siitä, että asiat ikään kuin vain tapahtuvat kohtalon sanelemana. Heille mahdollisuus olla itse vaikuttamassa omien asioidensa suunnitteluun ja järjestelyyn voi olla erityisen merkityksellinen, voimaannuttava kokemus. Kokemus kuulluksi tulemisesta ja vaikuttamisen mahdollisuudesta on tärkeimpiä osallisuuden tuottamia hyötyjä lapselle. (Oranen 2008, 16.)

Erilaiset osallistumisen muodot antavat myös mahdollisuuden oppia uutta, sekä kehittää sosiaalisten taitojen ja itsensä ilmaisemisen valmiuksia (Oranen 2008, 16). Eskelin ja Marttilan (2013, 77) mukaan lapsen sosiaalisten valmiuksien kehittyminen edellyttää lapsen kuulluksi tulemistä ja osallisuutta yhteisössä. Ympäristöt, joissa osallisuutta käytännössä toteutetaan, antavat usein mahdollisuuden tutustua muihin vertaisiin ja löytää heistä tukea (Oranen 2008, 16). Pekkarisen (2006, 126) mukaan ryhmätoiminta lastensuojelun työmuotona edistää lapsen osallisuutta. Lastensuojelun ryhmätoiminnassa lapsi saa osallisuuden kokemuksia, kun hänet liitetään osaksi ryhmää, jossa hän voi kohdata vertaisiaan (Pekkarinen 2006, 126).

Lasten osallistuminen antaa heidän parissaan työskenteleville mahdollisuuden herkistyä lasten kuulemiselle, minkä kautta voidaan saada välineitä heidän ajatustensa ja kokemustensa ymmärtämiseen (Oranen 2008, 16). Lapsen ja työntekijän välille syntynyt aito ja luottamuksellinen vuorovaikutussuhde tukee osaltaan lapsen osallisuuden kokemuksen syntymistä (Lavikainen & Ruuskanen 2013, 9). Lasten mukanaolo tuottaa suoraa palautetta tehdystä työstä ja sen vaikuttavuudesta. Hyvin toteutettu osallistuminen voi itsessään olla myös hauskaa ja palkitsevaa. (Oranen 2008, 16.)

3.2 Ryhmä ja ryhmädynamiikka

Jokainen ihminen kuuluu elämänsä aikana moniin eri ryhmiin, kuten perheeseen, koulu- luokkaan, harrastusyhteisöön, kaveripiiriin tai työyhteisöön. Osa ryhmistä on sellaisia, joihin halutaan liittyä, kun taas joihinkin ryhmiin liittyminen on pakollista. Jokainen ryhmä on kuitenkin erilainen, sillä ne muodostuvat eri henkilöistä. Ihmisten käytös on jokaisessa ryhmässä hieman erilaista, ja roolit voivat olla erilaisia eri ryhmissä. Ryhmässä saadaan jatkuvasti palautetta, mikä johtaa tietoisuuden lisääntymiseen. Tämän vuoksi ryhmän voidaan ajatella toimivan itsetuntemuksen välineenä. (Laine, Ruishalme, Salervo, Sivén & Välimäki 2009, 57.)

Ihmiset muodostavat ryhmän silloin, kun jokaisella ryhmän jäsenellä on lähes samankaltainen yhteinen tavoite tai jonkin verran keskinäistä vuorovaikutusta. Ryhmän jäsenillä tulee olla myös ymmärrys siitä, ketkä ihmiset ryhmään kuuluvat. Muita yleisiä ryhmän tunnusmerkkejä ovat esimerkiksi ryhmän koko, sen tarkoitus, ryhmän sisäiset rajat ja säännöt, jonkinlainen työnjako, roolit ryhmässä ja ryhmän johtajuus. Yleensä ryhmän muodostuminen tapahtuu hyvin nopeasti, jonka jälkeen ryhmä ja sen jäsenet alkavat torjua muita ryhmiä. Vuorovaikutuksella on suuri merkitys ryhmän johtajuuden ja muiden ryhmässä vallitsevien roolien syntyymiseen. (Kopakkala 2011, 36–37.)

Ryhmän alkaessa jäsenet usein jännittävät toisiaan, ja arvioivat omaa asemaansa ja rooliansa ryhmässä. Uuden ryhmän muodostaminen on aina suuri haaste, sillä sen myötä rakentuu uusia roolisuhteita. Nämä taas vaativat tarkkailua, opettelua sekä harjoittelua. Arjen tutuista rooleista on luovuttava ja muodostettava uusia rooleja uuden ryhmän jäsenenä. Ihmisillä on kuitenkin yleensä suuri halu liittyä ja sopeutua ryhmään sekä sen toimintaan. (Kopakkala 2011, 62–63.) Rooli muodostuu henkilölle asetetuista odotuksista, jotka pohjautuvat hänen sosiaaliseen asemaansa. Ryhmän jäsenten henkilökohtaisilla ominaisuuksilla, keskinäisillä suhteilla ja ryhmän ulkopuolisilla rooleilla on vaikutusta roolien jakautumiseen ryhmässä. (Laine ym. 2009, 65.)

Monet ryhmät etenevät samankaltaisten vaiheiden kautta riippumatta ryhmätoiminnan kestosta. Jokainen ryhmäprosessi etenee yksilöllisesti omassa tahdissaan, pitäen sisällään erilaisia vaiheita. Ensimmäistä vaihetta kutsutaan tutustumisvaiheeksi, jossa ihmiset alkavat ottaa kontaktia toisiinsa. Tutustumisvaihetta seuraa usein niin sanottu klikkiytymisvaihe, jossa jäsenet muodostavat kaltaistensa kanssa pieniä ryhmäkuntia. Tä-

män jälkeen ryhmä siirtyy työskentelyvaiheeseen, jolloin ryhmä työskentelee tehokaimmin ja osaa hyödyntää jäsentensä henkilökohtaisia vahvuuksia. Pienten ryhmäkuntien sijaan jäsenet alkavat toimia yhtenäisenä ryhmänä. Lopetusvaiheessa ryhmän jäsenet alkavat tietoisesti irtaantua toisistaan, ja ryhmä alkaa hajota. Joillekin ryhmän jäsenille tämä vaihe saattaa olla vaikea, sillä ryhmä on tässä vaiheessa usein muodostunut tiiviiksi ja turvalliseksi. (Kalliola, Kurki, Salmi & Tamminen-Vesterbacka 2010, 108–110.)

Ryhmän jäsenten kiinnostus ja vuorovaikutus painottuvat usein voimakkaasti ryhmän ohjaajaan, sillä hän on hyvin keskeisessä asemassa ryhmässä. Ryhmän jäseniä kiinnostaa ohjaajan pätevyys, luotettavuus sekä laatu ihmisenä. Ryhmän jäsenet havainnoivat tarkasti, millaisia hyväksynnän ja kielteisyyden merkkejä ohjaaja välittää. Nämä havainnot vaikuttavat myös ryhmän normien ja kulttuurin muovaantumiseen. Ohjaajalta odotetaan vihjeitä siitä, miten ryhmässä ollaan oikealla tavalla. Ohjaajasta otetaan yleensä mallia ja häneen yritetään samaistua. Kun ohjaaja koetaan päteväksi ja luotettavaksi, ryhmän jäsenille muodostuu turvallisempi tunne ryhmän jäsenenä olosta. (Kopakkala 2011, 63–64.)

Jokainen ryhmän jäsen tutustuu yhteen ihmiseen kerrallaan. Ryhmän jäsenet etsivät usein ryhmästä itselleen yhden turvallisen ihmisen, johon voivat luottaa. Tällöin ryhmässä olo muodostuu kotoisammaksi. Tämä luottamussuhde voi muodostua ystävydeksi asti. Maltillisesti jäsenet alkavat tehdä tarkempaa tuttavuutta myös muiden ryhmän jäsenten kanssa. Pian kaikki ovat tietoisia siitä, ketkä ovat osa ryhmää ja ketkä ulkopuolisia. Ryhmä muodostaa itselleen omat tavat, normit ja kulttuurin. (Kopakkala 2011, 67–69.)

Ryhmädynamiikasta puhuttaessa on kyse ryhmän sisäisistä voimista. Nämä syntyvät yhtäaikaaisesti ryhmän jäsenten välisen vuorovaikutuksen kanssa. Olennaista ryhmädynamiikan pohtimisessa on se, että ryhmän jäsenyys koetaan voimaannuttavana kokemuksena. Tämä vaatii sen, että ryhmä pitää sisällään hoitavia elementtejä. Tällaisia ovat muun muassa tiedon ja kokemusten jakaminen useamman kuin kahden henkilön kanssa, tunne johonkin kuulumisesta ja kuulluksi tulemisesta, itsensä ilmaiseminen ja hyväksynnän kokeminen ryhmässä sekä ihmissuhdetaitojen ja sosiaalisten taitojen oppiminen. (Vilén, Leppämäki & Ekström 2008, 276–278.)

3.3 Ohjaaja tukemassa osallisuutta

Ohjaaminen on monimuotoista ja vaihtelevaa toimintaa. Toiminnan tavoitteet sekä sisällöt vaihtelevat sen mukaan, missä ympäristössä toimitaan ja millainen on ohjauksen kohderyhmä. Ohjaaminen on kokonaisvaltaista, mikä tarkoittaa sitä, että ohjaaminen ei ole vain yksittäisten tuokioiden suunnittelemista ja vetämistä. Ohjaamiseen kuuluu ihmisten kohtaaminen, keskustelu, kuunteleminen, vuorovaikutus, läsnäolo sekä kasvatuksellisen tuen antaminen. Ennen kaikkea lasten ja nuorten parissa työskennellessä merkittävä osa ohjaamista on kasvatuksellisuus. (Kalliola ym. 2010, 8–9.)

Ohjaajuudessa on kyse laajasta kokonaisuudesta ja monipuolisesta tehtäväkentästä. Ohjaajan tulee ammattilaisena osata muokata ohjaamista eri tilanteisiin sopivaksi. Ohjaajan tulee olla tietoinen siitä, millaista ohjausta kulloinkin tarvitaan. Joissain tilanteissa ohjaajalta vaaditaan aktiivista toimijuutta, kun toisinaan hänen tulee toimia mahdollistajana ja innostajana. (Kalliola ym. 2010, 9.) Ryhmän ohjauksessa on tärkeää tiedostaa, minkälainen ryhmä on kyseessä, miten pitkään se on ollut koossa ja millaisessa vaiheessa ryhmä on (Kalliola ym. 2010, 108).

Ohjaajan on tärkeä omata havainnointitaitoja. Havainnointitaitoja omaava ohjaaja kykenee tunnistamaan ohjauksen tarpeita, valitsemaan oikeita ohjaustapoja sekä suuntaamaan omaa toimintaansa ohjaustilanteeseen sopivaksi. Ohjaajan tulee osata asettaa ohjaamiselle tavoitteita, ja toimia sen mukaisesti, että tavoitteet on mahdollista saavuttaa. Ohjaajan on hyvä osata hyödyntää erilaisia menetelmiä ohjauksessaan. Keskeisessä roolissa on kuitenkin ohjaajan ja ohjattavien keskinäinen vuorovaikutus. Kohtaamisen taito on haastavaa, mutta samalla kaiken ohjaustyön perusta. Ohjattavat tulee kohdata ainutkertaisina yksilöinä. (Kalliola ym. 2010, 12–13.)

Ohjaajan tulee olla hyvä, aktiivinen kuuntelija ja aidosti kiinnostunut ohjattavan kerronnasta (Kalliola ym. 2010, 46). Roddin (1998, 37) mukaan ohjaajan vastuulla on luoda empaattinen ilmapiiri, jossa on mahdollista tuntea tulevaisuutensa ymmärretyksi. Tällöin ohjattava saa kokemuksen, että hänen ajatuksensa ovat tärkeitä ja arvokkaita. Ohjaajan on tärkeää ymmärtää, että kuunteleminen merkitsee ohjattavalle arvostamista ja huomioonottamista. Kuuntelemisen avulla ohjattavalle voidaan osoittaa, että ohjaaja hyväksyy erilaisuuden ja arvostaa erilaisia ajattelutapoja. Tavoitteena ohjaustilanteessa on aina myös dialogin syntyminen. Tällä tarkoitetaan tasavertaista keskustelua ihmisten välillä.

Ohjattavaa voidaan rohkaista mukaan keskusteluun ja tukea kerronnassa. Hyvän vuoro-vaikutussuhteen syntyminen vaatii luottamuksen syntymistä. Luottamus ohjattavan ja ohjaajan välille syntyy vähitellen. Luottamuksen saavuttamiselle tulee antaa aikaa. (Kalliola ym. 2010, 46–47.)

Ohjaustilanteissa on tärkeää luoda ohjattaville turvallinen, myönteinen ilmapiiri. Sekä ympäristön että ilmapiirin tulee olla turvallinen. (Kalliola ym. 2010, 62; Marttila, Pokki & Talvitie-Kella 2008, 66.) Turvallinen ilmapiiri on sellainen, jossa ihminen tuntee olevansa hyväksytty ja pidetty. Ohjaajan tulee kohdella kaikkia tasapuolisesti ja samalla huomioida jokaisen yksilölliset erot ja ominaisuudet. (Kalliola ym. 2010, 62.) Turvallisuudentunnetta lisätäkseen ohjaajan tulee asettaa ryhmätilanteille selkeät rajat (Marttila ym. 2008, 66). Turvallisen ilmapiirin saavuttamista edistää lisäksi se, että ryhmä luo yhdessä sopimukset käyttäytymissäännöistä ja toimintaperiaatteista. Turvallisen ilmapiirin vallitessa myös epäonnistumiset pystytään kääntämään haasteeksi. Ryhmän jäsenillä on mahdollisuus oppia yhdessä virheistä ja miettiä, miten olisi tilanteessa paras jatkaa eteenpäin. Etenkin arat yksilöt vaativat turvallisen ja myönteisen ilmapiirin ympärilleen. (Kalliola ym. 2010, 62–63.)

4 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA TOTEUTUS

4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, miten lastensuojelun avohuollon piirissä olevien tyttöjen osallisuutta voidaan tukea toiminnallisen ryhmän avulla. Halusimme saada tietoa siitä, miten tytöt tulevat nähdyiksi ja kuulluiksi vertaisryhmässä. Lisäksi olemme kiinnittäneet tutkimuksessamme huomiota siihen, miten tyttöjen osallisuuden kokemusta voidaan vahvistaa ryhmäohjaajien toimesta. Tavoitteenamme on ollut tuoda tyttöryhmän jäsenten ääni kuuluviin ja antaa heille mahdollisuus toimia kokonaisvaltaisina ryhmän jäseninä. Halusimme antaa tytöille positiivisen kokemuksen ryhmään kuulumisesta sekä korostaa heidän omien ajatustensa arvokkuutta. Tarkoituksemme on tuoda esiin ryhmätoiminnan merkitystä lastensuojelun avohuollon työmenetelmänä.

Tutkimuskysymykset:

1. Miten voidaan tukea lastensuojelun avohuollon piirissä olevan lapsen osallisuutta ryhmätoiminnan avulla?
2. Miten voidaan vahvistaa lapsen nähdyksi ja kuulluksi tulemisen kokemusta?
3. Miten oma ohjaajuutemme tukee lapsen osallisuutta prosessin aikana?

4.2 Tutkimusmenetelmä ja aineiston keruu

Tutkimuksemme on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Laadullinen tutkimus pyrkii tutkimaan kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti, luonnollisissa ja todellisissa tilanteissa. Sen tarkoituksena on löytää tai paljastaa tosiasioita olemassa olevien väittämien todentamisen sijaan. Tutkija luottaa omiin havaintoihinsa ja tutkittavien kanssa käytyihin keskusteluihin tiedon hankinnassa. Aineistoa tarkastellaan yksityiskohtaisesti ja monesta eri näkökulmasta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161–164.)

Laadullinen tutkimus ei pyri luomaan tilastollisia yleistyksiä. Sen tarkoituksena on kuvata ilmiötä tai tapahtumaa, ymmärtää tiettyä toimintaa tai luoda mielekkäitä tulkintoja

ilmiöstä teoreettiseen viitekehykseen peilaten. (Tuomi & Sarajärvi 2006, 87.) Laadullisessa tutkimuksessa suositaan tutkimusmenetelmiä, joissa tutkittavan näkökulmat ja oma ääni tulevat kuuluviin. Tällaisia menetelmiä ovat esimerkiksi teema- ja ryhmähaastattelu sekä osallistuva havainnointi. Lisäksi tutkimuksen kohdejoukko valitaan aina tarkoituksenmukaisesti ja tapauksia käsitellään ainutlaatuisina. (Hirsjärvi ym. 2009, 164.)

Toteutimme opinnäytetyön toiminnallisen osuuden suunnittelemalla ja ohjaamalla ryhmätoimintaa Tampereen kaupungin lastensuojelun avohuollon asiakkaina oleville 8–12-vuotiaille tytöille. Ryhmään osallistui yhteensä viisi tyttöä. Tyttöryhmän tarkoituksena oli antaa tytöille kokemus nähdä ja kuulla tulemisesta sekä vahvistaa heidän osallisuuttaan antamalla kokemus johonkin kuulumisesta. Tytöt otettiin mukaan vaikuttamaan ryhmän toiminnan sisältöihin ja suunnitteluun, mikä itsessään edistää tyttöjen osallisuutta ryhmän jäseninä. Ryhmä toteutettiin marraskuun 2012 ja maaliskuun 2013 välisenä aikana. Tapaamisia oli yhteensä yhdeksän ja ne järjestettiin noin kahden viikon välein. Ryhmätoimintaa toteutettiin tiiviissä yhteistyössä Tampereen kaupungin Läntisen lapsiperheiden sosiaalisen lastensuojelun ohjaustyöntekijän kanssa.

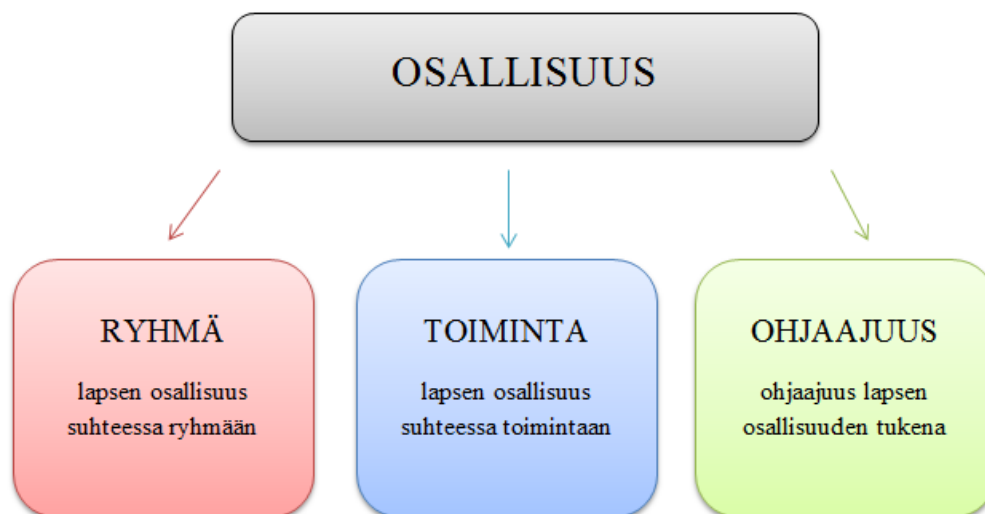
Tutkimuksemme aineisto koostuu tyttöryhmästä ja sen jäsenistä prosessin aikana tehdyistä havainnoista, tytöiltä ja heidän vanhemmiltaan saaduista palautteista, tyttöjen kanssa käydyistä keskusteluista sekä toiminnan kautta syntyneistä konkreettisista materiaaleista. Kävimme ryhmätoiminnan ohjaamisen aikana työnohjaus- ja purkukeskusteluja yhdessä toiminnassa mukaan olleen ohjaustyöntekijän kanssa. Keskusteluissa arvioimme omaa toimintaamme ryhmän ohjaajina osallisuuden näkökulmasta sekä pohdimme ryhmässä esiin nousseita teemoja ja ilmiöitä.

Merkittävimpana tutkimusaineiston keruumenetelmänä käytimme osallistuvaa havainnointia, jossa tutkittavasta ilmiöstä tehdään havaintoja vuorovaikutuksessa tutkittavien kanssa (Vilka 2005, 120). Havainnointiin perustuva aineistonkeruumenetelmä on tarkoituksenmukainen, kun tutkimus kohdistuu vuorovaikutustilanteiden tarkasteluun (Tuomi & Sarajärvi 2006, 73). Osallistuvassa havainnoinnissa tutkija osallistuu tutkimuskohteensa toimintaan yhdessä sen jäsenten kanssa tietyn ennalta sovitun ajanjakson (Vilka 2007, 44). Osallistuva havainnointi edellyttää tutkijan aktiivista toimimista yhdessä tutkittavien kanssa sekä tutkittavaan yhteisöön sisään pääsemistä. Sosiaalisten vuorovaikutustilanteiden ja sosiaalisten suhteiden syntyminen tutkijan ja tutkittavien

välille ovat edellytyksiä tiedonhankinnan onnistumiselle. (Tuomi & Sarajärvi 2006, 84; Vilka 2007, 45.)

Osallistuva havainnointi perustuu tutkittavan asian tarkasteluun ennalta valitusta teoreettisesta näkökulmasta. Havainnointia suunnitellaan ennalta valitusta näkökulmasta käsin. (Vilka 2007, 44.) Tutkimuksessamme havainnoinnin teoreettiseksi näkökulmaksi on valittu osallisuus. Teimme havaintoja osallisuuteen liittyen kolmesta eri näkökulmasta. Käytimme havainnoinnin tukena etukäteen laatimaamme havainnointirunkoa (kuvio 1). Hyödynsimme havainnointirunkoa jokaisen ryhmätapaamisen havainnoinnissa. Tämän lisäksi havainnointirunko toimi pohjana ohjaustyöntekijän kanssa käydyissä keskusteluissa. Ryhmätoiminnan havainnoinnissa kiinnitimme erityistä huomiota tutkimuksemme kannalta merkittäviin teemoihin, jotka olivat seuraavat:

1. Lapsen osallisuus suhteessa ryhmään
2. Lapsen osallisuus suhteessa toimintaan
3. Ohjaajuus lapsen osallisuuden tukena

KUVIO 1. Havainnointirunko

4.3 Aineiston analysointi

Olemme käyttäneet aineiston analysoinnissa teoriaohjaavaa sisällönanalyysia. Tutkimuksemme sisällönanalyysi etenee aineistolähtöisen sisällönanalyysin tapaan aineiston ehdoilla. Empiirinen eli kokemusperäinen aineisto liitetään teoreettisiin käsitteisiin. (Tuomi & Sarajärvi 2006, 116.) Tutkimuksessamme keräämämme aineisto on liitetty osallisuuden teoriaan.

Aloitimme aineiston analysoinnin litteroimalla. Litterointi tarkoittaa aineiston puhtaaksi kirjoittamista sanatarkasti. Litterointi on mahdollista tehdä kaikesta kerätystä aineistosta tai valikoiden, esimerkiksi teemoittain. (Hirsjärvi ym. 2009, 222.) Litteroimme ryhmätilanteista tekemämme havainnot, ryhmässä sekä ohjaustyöntekijän kanssa käydyistä keskusteluista tekemämme muistiinpanot sekä tytöiltä ja heidän vanhemmiltaan keräämämme kirjalliset palautteet. Litteroinnin ohella käsittelimme saamamme palautteen kysymyksittäin. Keräsimme erikseen tyttöjen ja vanhempien antamat palautteet allekkain jokaisen kysymyksen yhteyteen.

Aineiston pelkistäminen, jolla tarkoitetaan aineiston tarkastelua tutkimuksen kannalta olennaisista näkökulmista, aloitettiin jo havaintojen ja muistiinpanojen kirjaamisen yhteydessä havainnointirungon avulla (kuvio 1). Tästä johtuen aineisto oli hallittavissa jo analyysivaiheen alussa, eikä varsinaista aineiston rajaamista tarvinnut tehdä. (Vilkkä 2007, 82.) Aineisto jaettiin osiin kolmen eri teeman mukaisesti. Nämä teemat ovat vahvasti sidoksissa tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen ja ne muodostuivat selkeiksi jo opinnäytetyöprosessin alussa. Teemoinamme ovat ryhmä, toiminta ja ohjaajuus, joita kaikkia tarkastelemme osallisuuden näkökulmasta.

5 TYTTÖRYHMÄ OSALLISUUDEN TUKIJANA

5.1 Tyttöryhmän taustatietoja

Tyttöryhmä koostui alun perin viidestä 8–12-vuotiaasta tytöstä, jotka olivat ryhmän toiminnan aikana lastensuojelun asiakkuudessa. Tytöt käyttivät Tampereen kaupungin Läntisen, Eteläisen ja Itäisen lapsiperheiden sosiaaliaseman lastensuojelun ohjaustyön palveluita. Toiminnallisen tyttöryhmän tarkoituksena oli tarjota tytöille yhteisöllistä ja heidän osallisuuden kokemustaan tukevaa toimintaa vertaisten kanssa. Tytöille haluttiin antaa mahdollisuus nähdä ja kuulla tulemiselle yhteisen, mukavan toiminnan kautta. Tyttöjä haluttiin rohkaista tuomaan esille omaa persoonaansa ajatuksineen ja mielipiteineen. Ryhmätoiminnalla haluttiin antaa mahdollisuus liittyä yhteisöön, kokea yhteenkuuluvuuden tunteita sekä opetella muiden huomioon ottamista turvallisissa olosuhteissa. Kukin tyttö kaipasi yksilöllistä tukea vertaisryhmässä toimimiselle sekä oman äänensä kuuluviin tuomiselle positiivisesti ja sopivalla tavalla.

Tyttöjen kartoittaminen ryhmään aloitettiin hyvissä ajoin ennen ryhmätoiminnan alkua syksyllä 2012 ohjaustyöntekijöiden toimesta. Läntisen lapsiperheiden sosiaaliaseman ohjaustyöntekijä tiedusteli kaikkien Tampereen kaupungin alueellisten sosiaaliasemien ohjaustyöntekijöiltä, löytyisikö olemassa olevista asiakkuuksista lasta, jolle ryhmätoiminnasta olisi hyötyä. Ryhmä herätti ohjaustyöntekijöiden keskuudessa runsaasti kiinnostusta. Tyttöryhmä täyttyi hyvin nopeasti, sillä tällaista toimintaa kaipaavia lapsia löytyi jokaiselta kolmelta alueelliselta sosiaaliasemalta.

Marraskuun 2012 aikana tytöille ja heidän vanhemmilleen esiteltiin idea tyttöryhmästä heidän omien ohjaustyöntekijöidensä toimesta kotikäynneillä. Perheille jaettiin etukäteen laatimamme esite, joka sisälsi tarkempaa informaatiota ryhmän toimintaan ja tarkoitukseen liittyen (ks. Liite 1). Lapsille ja vanhemmille annettiin mahdollisuus miettiä, löytyykö tytöiltä halukkuutta osallistua tyttöryhmään. Heille painotettiin ryhmän toimintaan osallistumisen olevan vapaaehtoista. Kaikki perheet, joihin otettiin asian tiimoilta yhteyttä, osoittivat innostusta ryhmää kohtaan. Ennen ryhmätoiminnan alkamista pyysimme tyttöjen vanhemmilta kirjallisen suostumuksen ryhmään sekä opinnäytetyömme toiminnalliseen osuuteen osallistumiselle (ks. Liite 2).

Tyttöryhmä kokoontui yhteensä yhdeksän kertaa marraskuun 2012 ja maaliskuun 2013 välisenä aikana. Kaksituntisia tapaamisia oli noin kahden viikon välein keskiviikkoisin eri ympäristöissä toiminnan sisällöstä riippuen. Suurin osa tapaamisista järjestettiin Tampereen kaupungin sosiaali- ja terveystalon tiloissa. Ennen ryhmän aloittamista perheille jaettiin suuntaa antava ohjelma, josta ilmenivät tapaamisajankohdat (ks. Liite 3). Vain osa ryhmän toiminnasta oli etukäteen suunniteltua, sillä halusimme antaa tytöille mahdollisuuden vaikuttaa ohjelman sisältöön.

5.2 Ryhmätoiminnan kuvaus

Olemme jäsentäneet ryhmätoimintaa tapaamiskertojen sisältöjen mukaan kolmeen eri osavaiheeseen: tutustumisvaihe, toimintavaihe ja lopetusvaihe. Tapaamiskertoja oli yhteensä yhdeksän, joista kolme ensimmäistä kuuluvat tutustumisvaiheeseen, kolme seuraavaa toimintavaiheeseen ja kolme viimeistä lopetusvaiheeseen. Kuvaamme vaiheittain ryhmätapaamisten sisältöjä ja teemoja. Tapaamiskerrat noudattivat tiettyä kaavaa, johon kuului kuulumiskierros ja päivän ohjelman käsittely, itse toimintavaihe sekä lopetus yhteisen keskustelun ja seuraavan tapaamiskerran suunnittelun kautta.

Arvioimme kokemuksemme ja havaintojemme kautta, miten tyttöjen osallisuus näyttäytyy ryhmässä ja toiminnassa. Lisäksi tarkastelemme, millä tavoin ohjaajuutemme on tukenut tyttöjen osallisuuden kokemusta. Käsittelemme osallisuuden toteutumista kolmesta eri näkökulmasta: lapsen osallisuus suhteessa ryhmään, lapsen osallisuus suhteessa toimintaan sekä ohjaajuus lapsen osallisuuden tukena. Peilaamme aineistoamme ja siitä tekemiämme päätelmiä osallisuuden teoriaan.

5.2.1 Tutustumisvaihe

Ensimmäinen tapaaminen

Ryhmä aloitettiin marraskuun lopulla 2012. Ensimmäinen tapaaminen vietettiin tutustumisen merkeissä. Paikalla oli neljä tyttöä. Iltapäivä koostui tutustumisleikkien lisäksi rennosta yhdessäolosta ja keskustelusta. Käsittelemme ryhmän tarkoitusta sekä tyttöjen odotuksia ja toiveita ryhmää ja sen tulevaa toimintaa kohtaan. Kerroimme tytöille, että ryhmätoiminta on osa sosionomin (AMK) opintojamme ja opinnäytetyömme toiminnal-

linen osuus. Painotimme tytöille, että ryhmä on ennen kaikkea heitä varten ja tarkoituksena on luoda tytöille mahdollisuus tuoda omaa ääntä ja mielipiteitä kuuluviin. Korostimme tytöille heidän rooliaan ryhmän vaikutusvaltaisina ja ohjaajien kanssa tasavertaisina jäseninä. Tyttöjä kannustettiin luomaan ryhmästä ja sen toiminnasta heidän näköisensä. Nämä seikat tukevat ryhmäläisten osallisuutta sekä toiminnan että ohjaajuuden näkökulmasta tarkasteltuna. Orasen (2008, 9) mukaan osallisuuden toteutuminen edellyttää tiedon saamista itseä koskevista asioista sekä mahdollisuutta vaikuttaa niihin mielipiteensä ilmaisemalla.

Keskustelimme hyvän ryhmän ominaisuuksista tyttöjen näkökulmasta sekä siitä, millä tavoin muita ryhmän jäseniä tulisi kohdella, jotta kaikilla olisi mukava olla osa ryhmää. Tämän keskustelun perusteella tytöt laativat yhdessä ryhmälle säännöt, jotka kirjattiin nähtäville julisteen muodossa (kuva 1). Jokainen lupautui noudattamaan yhteisiä sääntöjä kirjoittamalla nimensä julisteeseen. Tämän avulla pyrimme luomaan edellytyksiä osallisuuden kokemuksen syntymiselle. Orasen (2008, 9) mukaan osallisuus on laajasti tarkasteltuna yhteisöön liittymistä, kuulumista ja siihen vaikuttamista. Osallisuus rakentuu vastavuoroisessa toiminnassa, joka edellyttää yhteisöltä jäsenten huomioon ottamista sekä jäsenten aktiivista mukaan tulemistä (Oranen 2008, 9).

Alusta asti ideana oli tyttöjen kuuleminen ja osallistaminen toiminnan suunnitteluun, minkä vuoksi keräsimme ensimmäisellä kerralla tytöiltä toivomuksia seuraavien ryhmäkertojen ohjelmaan liittyen. Ideoita tuli runsaasti, ja niitä yhdessä käsiteltyämme ilmeni, että tyttöjen toiveet olivat keskenään samankaltaisia sekä realistisia. Keskustelun pohjalta saimme laadittua yhteisymmärryksessä suunnitelmaa tulevalle toiminnalle. Tämä itsessään tuki tyttöjen osallisuuden mahdollistumista, sillä jokainen sai olla vaikuttamassa siihen, millaiseksi ryhmä ja sen toiminta muodostuu. Omien sääntöjen luominen yhdessä osoittautui tytöille helpoksi tehtäväksi, ja näytti luovan yhteisymmärrystä ryhmäläisten välille. Tytöt huomioivat hyvin toistensa mielipiteet ja antoivat tilaa ja hyväksyntää muiden ajatuksille. Jokainen sai tuoda ehdotuksiaan avoimesti esille. Tytöt kunnioittivat toistensa ehdotuksia antamalla toisilleen kehuja ja kannustusta.

Ryhmäytyminen alkoi tapahtua nopeasti jo ensimmäisellä tapaamiskerralla. Se näyttäytyi konkreettisesti erään tytön puheessa kertoessamme tulevan tapaamiskerran ohjelmasta. Kerroimme pääsevämme mukaan yhteiseen, Tampereen kaupungin lastensuojelun ohjaustyön järjestämään hemmotteluiltapäivään. Tähän tyttö kommentoi seuraavasti:

mä olisin halunnu et siel oltais vaa me.

Tämä kommentti osoittaa, kuinka nopeasti ryhmä alkoi muodostua yhtenäiseksi. Kopakkalan (2011, 69) mukaan ryhmä alkaa rakentua, kun vedetään raja ulkopuolisten ja ”meidän” välille. Tällöin ryhmäläiset tietävät, ketkä ovat osa omaa ryhmää ja ketkä eivät. Ryhmän omat tavat, normit ja kulttuuri alkavat tässä vaiheessa muodostua. (Kopakkala 2011, 69.)

Yksi ryhmään etukäteen ilmoittautunut tyttö ei saapunut ensimmäiseen tapaamiseen. Ryhmän ohjaajina jäimme pohtimaan, miten pystymme parhaalla mahdollisella tavalla tukemaan hänen liittymistään jo hyvin tiiviiksi muodostuneeseen ryhmään. Koimme ohjaajan toiminnan merkityksen erittäin tärkeäksi tällaisessa tilanteessa. Kalliolan ym. (2010, 114) mukaan ryhmän ohjaajan tulee varmistaa ryhmän pysyminen avoimena ja vastaanottavaisena. Joissain tilanteissa ryhmäytyminen voi tapahtua niin tehokkaasti ja nopeasti, että uuden jäsenen on vaikea päästä mukaan jälkeinpäin (Kalliola ym. 2010, 114).

KUVA 1. Sääntöjulistite (Kuva: Maiju Enoranta 2012)

Toinen tapaaminen

Toinen ryhmätapaaminen järjestettiin yhteistyössä Tampereen kaupungin Läntisen, Eteläisen ja Itäisen lapsiperheiden sosiaaliaseman lastensuojelun ohjaustyön kanssa. Toisen tapaamiskerran teemana oli tyttöjen hemmotteluiltapäivä, jossa oli tyttöryhmän lisäksi mukana kolme ohjaustyöntekijää sekä kolme heidän asiakastyttöään eri sosiaaliasemilta. Ohjelmassa oli hiustenlaittoa, kynsien lakkausta, kasvonaamioiden tekoa sekä vapaa-muotoista yhdessäoloa ja tutustumista. Tyttöryhmästä hemmotteluiltapäivään osallistui jälleen vain neljä tyttöä. Ensimmäiseltä kerralta poissaollut tyttö ei saapunut tälläkään kertaa paikalle, vaikka tuttu ohjaustyöntekijä oli sovitusti hakemassa häntä kotoa. Kotonan ohjaustyöntekijälle kerrottiin tytön olevan ulkona.

Hemmotteluiltapäivän tarkoituksena oli antaa tytöille huomiota sekä tuoda heitä näkyviksi mieluisan yhdessäolon kautta. Tytöt olivat huomion keskipisteenä ja saivat nauttia aikuisten jakamattomasta huomiosta hemmotteluhoitojen aikana. Tytöt näyttivät nauttivan saamastaan huomiosta ja osallistuivat innolla kaikkiin hemmotteluiltapäivän toimintoihin. Tytöille painotettiin, että he saavat vapaasti valita mihin tarjolla oleviin hemmotteluihin haluavat osallistua. Tytöt pääsivät esittämään toiveita itselleen mieluisista kampauksista sekä kynsien ehostuksesta. Näin heillä oli mahdollisuus luoda itselleen mieluisa hemmotteluiltapäivä.

Ohjaajina tuimme tyttöjen osallisuutta antamalla heille mahdollisuuden tehdä itsenäisiä päätöksiä koko iltapäivän ajan. Osallisuus rakentuu erilaisista elementeistä, joista yhteinä voidaan pitää mahdollisuutta itsenäisiin, omaa elämää koskeviin päätöksiin (Lasten osallisuus 2013). Työntekijöillä tulee olla valmiudet tunnistaa ne asiat, joissa lapselle voidaan antaa mahdollisuus ja vapaus tehdä valintoja ja päätöksiä (Lasten osallisuus 2013).

Toisen tapaamisen aikana pääsimme tutustumaan tyttöihin paremmin yksilöinä ja aloimme kiinnittää huomiota tyttöjen persooniin. Ohjaajina meidän tuli miettiä, miten jokainen tyttö tulisi tasapuolisesti huomioiduksi. Toiset tytöt osoittautuivat hyvin näkyviksi ja rohkeiksi, mikä näyttäytyi heidän halunaan olla esillä ryhmässä. He ottivat rohkeasti kontaktia meihin ohjaajiin ja nauttivat saamastaan huomiosta. Nämä aktiivisemmat tytöt toivat mielipiteitään esiin luontevasti, eikä heitä tarvinnut tähän erikseen kannustaa. Ryhmän toiset tytöt vaikuttivat huomattavasti rauhallisemmilta ja hillitymmiltä. Heidän kohdallaan jouduimme miettimään, miten pystymme ohjaajina kannustamaan

heitä tuomaan mielipiteitään esiin rohkeasti ja oma-aloitteisesti. Nämä tytöt eivät hakeutuneet yhtä voimakkaasti ohjaajien seuraan kuin toiset tytöt. Tämän vuoksi meidän tuli jakaa huomiotamme harkitusti siten, ettei kukaan tytöistä jäisi vaille aikuisen huomiota. Meidän tuli ohjaajina tarkoin miettiä, miten jokainen tyttö tulisi tasapuolisesti nähdyksi ja kuulluksi ryhmässä. Tuen saaminen omien mielipiteiden ilmaisuun on yksi osallisuuden rakentumisen edellytyksistä (Lasten osallisuus 2013). Lapselle tulee antaa tukea ja apua mielipiteidensä selvittämiseen ja ilmaisemiseen. Tämä voi olla esimerkiksi rohkeaa ja kannustamista. (Lasten osallisuus 2013.)

Kolmas tapaaminen

Kolmannella tapaamiskerralla vietimme tyttöjen toiveesta pikkujouluja. Paikalla olivat ensimmäistä kertaa kaikki ryhmään ilmoittautuneet tytöt. Kahdelta ensimmäiseltä kerralta poissaollut tyttö osallistui ryhmään ensimmäisen kerran, joten käytimme jälleen aikaa toisiimme tutustumiseen yhteisen keskustelun ja tekemisen kautta. Tyttöjen toiveita kunnioittaen ohjelmaan sisältyi piparkakkujen leipomista, jouluherkkujen nauttimista sekä jouluaskartelua. Lisäksi keskustelimme yhdessä seuraavan tapaamisen ohjelmasta. Tytöt olivat aiemmin toivoneet elokuvaillan sekä nyyttikestien järjestämistä, joten annoimme heidän tuoda esille toivomuksiaan seuraavalla kerralla katsottavasta elokuvasta.

Aiemmista ryhmätapaamisista poissaollut tyttö saapui ryhmään ensimmäisen kerran, mikä toi lisähaastetta ohjaajana toimimiseen. Uutta tyttöä tuli rohkaista ja kannustaa osallistumaan ryhmään. Pyrimme tukemaan uuden tytön osallisuutta ryhmään kertomalla hänelle aiemmista ryhmätapaamisista ja niiden sisällöistä, esittelemällä hänet muille tytöille ja pyytämällä häntä tuomaan omia mieltymyksiään ja toiveitaan esille tulevaa toimintaa ajatellen. Hän sai mahdollisuuden täydentää ensimmäisellä ryhmätapaamisella laadittuja ryhmän yhteisiä sääntöjä sekä kirjoittaa nimensä sääntöjulisteeseen. Tyttö vaikutti kuitenkin hyvin etäiseltä ja vetäytyvältä. Yritimme kannustaa tyttöä osallistumaan keskusteluun sekä kertomaan itsestään ja ajatuksistaan muulle ryhmälle. Yrityksistämme huolimatta hän pysyi hyvin vähäsanaisena, joten päätimme antaa hänelle vapauden olla hiljaa ja kuunnella muiden keskusteluja.

Ryhmän muut tytöt olivat kiinnostuneita uudesta työstä. He ottivat ryhmän uuden jäsenen hyvin vastaan ja olivat hänelle ystävällisiä. Tytöt halusivat tutustua uuteen tyttöön, mutta hän oli vaitonainen. Ohjaajina huomasimme neljän jo ennestään toisilleen tutun

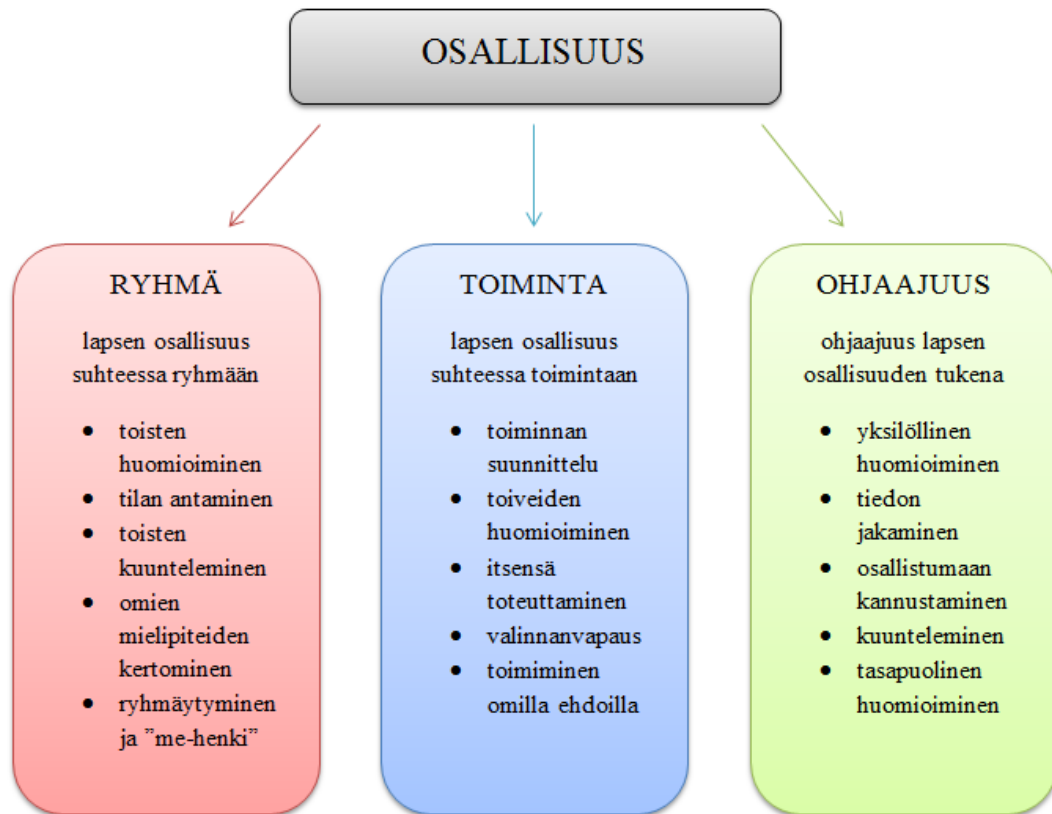
tytön välille muodostuneen yhteyden. He jakoivat kokemuksiaan edellisistä ryhmätapaamisista ja muistelivat yhdessä tekemiään asioita. Tämä saattoi vaikeuttaa uuden tytön oloa ryhmässä. Jäimme ohjaajina pohtimaan, miten uutta tyttöä olisi voitu rohkaista osallistumaan enemmän, jotta hänelle olisi syntynyt tunne ryhmään kuulumisesta. Pohdimme myös, olisiko muita tyttöjä voitu etukäteen valmistella paremmin uuden tytön ryhmään saapumiseen. Orasen (2008, 43) mukaan uudessa tilanteessa ryhmä joutuu aina aloittamaan alusta, eikä luottamuksellista ja avointa ilmapiiriä voida pitää itsestään selvyynä. Tällaisissa tilanteissa se tulee rakentaa uudelleen (Oranen 2008, 43).

Kolmannella tapaamiskerralla osallisuus oli huomioitu jo siinä, että toiminta oli täysin tyttöjen esittämien toiveiden mukaista. Tytöt olivat päässeet etukäteen suunnittelemaan pikkujoulujen ohjelmaa. He olivat toivoneet askartelua, jota he pääsivät toteuttamaan omien mieltymystensä mukaan. Heille annettiin mahdollisuus toteuttaa itseään. Tapaamisen loppuun olimme varanneet erikseen aikaa seuraavan tapaamiskerran suunnittelulle. Tytöt olivat toivoneet elokuvaillan ja nyttikestien järjestämistä, jonka päätimme toteuttaa neljännellä tapaamiskerralla. Halusimme antaa tytöille mahdollisuuden miettiä yhdessä, minkä elokuvan he haluaisivat katsoa. Katsottavasta elokuvasta ei päästy heti yhteisymmärrykseen, ja jouduimme käymään tyttöjen kanssa pitkään keskustelua asian tiimoilta. Tytöt päätyivät ratkaisemaan asian äänestämällä, jolloin jokainen saisi tasapuolisesti olla vaikuttamassa lopputulokseen. Huomasimme tässä yhteydessä hiljaisempien tyttöjen rohkaistuneen tuomaan omia mielipiteitään voimakkaammin esiin. Yksi tytöistä pahoitti hetkeksi mielensä äänestyksen lopputuloksesta, mutta asia saatiin käsiteltyä hyvässä hengessä.

Tutustumisvaiheen yhteenveto

Kuviossa 2 olemme havainnollistaneet osallisuuden näyttäytymistä tyttöryhmän tutustumisvaiheessa. Olemme pohtineet tyttöjen osallisuutta ryhmän, toiminnan ja ohjaajuuden näkökulmasta. Jokaisella tutustumisvaiheen tapaamiskerralla esiintyivät samat osallisuutta tukevat piirteet. Ryhmän näkökulmasta keskeisiksi osallisuutta tukeviksi tekijöiksi nousivat toisten ryhmäläisten huomioiminen, tilan antaminen muille ryhmän jäsenille, toisten kuunteleminen ryhmässä, omien mielipiteiden ja ajatusten kuuluviin tuominen sekä ryhmäytyminen ja ”me-hengen” syntyminen. Tyttöjen osallisuus näyttäytyi toiminnan kautta siten, että he pääsivät mukaan toiminnan suunnitteluun, heidän toiveensa tapaamiskertojen sisällöistä huomioitiin, he pääsivät toteuttamaan itseään, heillä oli vapaus valita osallistumisensa aste sekä toimia omilla ehdoillaan ryhmässä. Ohjaa-

juuden näkökulmasta, osallisuuden tukeminen toteutui tyttöjen yksilöllisenä huomioimisena, tiedon jakamisena tytöille, osallistumaan kannustamisena, tyttöjen kuuntelemisena sekä tyttöjen tasapuolisena huomioimisena.

KUVIO 2. Osallisuuden ilmeneminen tutustumisvaiheessa

5.2.2 Toimintavaihe

Neljäs tapaaminen

Neljäs tapaaminen koostui tyttöjen toivomasta elokuvaillasta sekä nyyttikesteistä. Paikalla olivat neljä aktiivisimmin ryhmässä mukana ollutta tyttöä. Aloitimme tapaamisen vaihtamalla joululomakuulumisia. Kolmannen ja neljännen tapaamiskerran väli oli tavallista pidempi. Tytöt näyttivät iloitsevan jälleennäkemisestä ja alkoivat heti keskustella keskenään. Katsoimme tyttöjen edellisellä tapaamiskerralla valitseman elokuvan ja nautimme yhteisistä elokuvaherkuista. Tunnelma oli lämmin ja tytöt vaikuttivat nauttivan yhdessäolosta. Elokuva katsellessamme tytöt hakeutuivat oma-aloitteisesti sekä ohjaajien että toistensa läheisyyteen. Tytöt etsivät rentoutunutta ja mukavaa oloa käperymällä lähekkäin. Osa tytöistä halusi päästä ohjaajan kainaloon tunteakseen olonsa

turvalliseksi. Eräs tytöistä halusi istua muista erillään omalla tuolilla. Huomasimme ryhmän sisäisen luottamuksen kasvaneen vapautuneen ja rennon ilmapiirin myötä. Tytöt laulelivat ääneen elokuvan musiikin tahdissa ja nauroivat yhdessä elokuvan hauskoille kohtauksille.

Tavoitteenamme tällä tapaamiskerralla oli rentoutua ja rauhoittua yhdessä. Tämä näytti toteutuvan hyvin, ja tytöt tuntuivat lähentyvän sekä toistensa että ohjaajien kanssa. Elokuvan katsomisen jälkeen keskustelimme elokuvan teemoista sekä tytöissä heränneistä tunteista ja ajatuksista. Jokaiselle annettiin vapaus tuoda avoimesti esiin omia mielipiteitään ja kokemuksiaan elokuvan teemoihin liittyen. Tyttöjen keskustelut muodostuivat tämän tapaamiskerran aikana avoimmiksi ja syvällisemmiksi kuin aiemmin. Etenkin eräs tyttö, joka ei aikaisemmin ollut jakanut kovin paljoa itsestään, kertoi ohjaajille omakohtaisesta kokemuksestaan elokuvassa esillä olleesta aiheesta. Hän kertoi tärkeän ystävyysuhteensa päättymisestä ja siitä, millaisia tunteita se oli hänessä herättänyt. Hän myös mietti herkistyneenä, miten asiaan tulisi suhtautua ja miten tilannetta voisi yrittää korjata. Ohjaajina annoimme tytölle ajan ja tilan kertoa oman tarinansa. Otimme tytön tarinan ja tunteet vastaan sekä keskustelimme aiheesta rauhassa hänen kanssaan. Tällä välin muut tytöt saivat toiveestaan viettää aikaa aloittamansa yhteisen leikin parissa.

Neljännellä tapaamiskerralla tyttöjen osallisuus näkyi vahvasti osallisuutena yhteisöön. Havaintojemme perusteella ryhmän keskinäinen luottamus lisääntyi ja tytöt lähentyivät keskenään. He alkoivat myös ottaa aktiivisemmin kontaktia ohjaajiin hakeutumalla lähelle sekä jakamalla itsestään henkilökohtaisia asioita. Tyttöjen osallisuutta tuki kiireetön, rento ja läsnä oleva ohjaajuus. Halusimme tyttöjen huomaavan meidän olevan heille auktoriteettien sijaan kanssakulkijoita ja turvallisia aikuisia. Kiinnitimme huomiota tyttöjen kuuntelemiseen ja kuulluksi tulemiseen ohjaajien toimesta. Uskomme tällä olleen suuri merkitys luottamuksen rakentumiseen ryhmän jäsenten ja ohjaajien välille. Nivalan (2010, 20) mukaan osallisuuden käsitettä käytetään puhuttaessa johonkin kuulumisesta. Tällöin osallisuus käsitetään osallisuutena yhteisössä, joka syntyy kokemuksesta johonkin kuulumisesta. Lapsen osallisuutta yhteisössä voidaan edistää tarjoamalla hänelle kokemuksia turvallisuudesta, hyväksynnästä, välittämisestä ja yhteenkuuluvuudesta kyseisessä yhteisössä. Osallisuus yhteisössä edellyttää, että lapsi kokee olevansa merkityksellinen yhteisön jäsen, mikä ilmenee haluna antaa itsestään jotain muille. (Nivala 2010, 20–21.)

Tapaamiskerran loppuksi pohdimme, miltä tyttöryhmässä olo oli tytöistä tähän mennessä tuntunut. Käytimme keskustelun tukena sosiaalialan työssä usein hyödynnettäviä Nallekortteja, joissa esiintyvät karhut ilmentävät erilaisia tuntemuksia (Nallekortit 2012). Jokainen tyttö sai valita omia tunteitaan ja ajatuksiaan parhaiten kuvaavan kortin ja jakaa vuorollaan muille kokemuksiaan ryhmässä olosta. Tyttöjen kokemukset olivat positiivisia, eikä kukaan tuonut esille negatiivisia asioita. Tytöt kuvasivat oloaan ryhmässä seuraavasti:

kiva kun on saanu uusia kavereita.

on ollu kivaa, haluisin et tätä olis vielä paljon lisää.

on ollu iha mukavaa, oon saanu uusia kavereita.

Viides tapaaminen

Viides tapaamiskerta järjestettiin Tampereen keskustassa sijaitsevassa Monitoimitalo 13:ssa, joka on Tampereen kaupungin nuorisopalveluiden toimintakeskus. Monitoimitalo 13 tarjoaa monipuolisia vapaa-ajanviettomahdollisuuksia sekä avoimen että ohjatun toiminnan ja erilaisten työpajojen muodossa. (Monitoimitalo 13 2013.) Halusimme tarjota tytöille mahdollisuuden päästä tutustumaan Monitoimitalo 13:n tiloihin ja työpajoihin, jotta he voisivat halutessaan hyödyntää kyseisiä palveluita myös itsenäisesti.

Monitoimitalo 13:een saapui vain yksi tyttö. Hän sai täysin vapaasti oman kiinnostuksensa mukaan hyödyntää työpajojen tarjontaa ja ohjausta. Vietimme iltapäivän tehden erilaisia käsitöitä tytön mielenkiinnon kohteiden mukaisesti sekä keskustellen tyttöä sillä hetkellä puhuttavista asioista. Ollessaan ainoana paikalla tytölle tarjoutui mahdollisuus saada ryhmän ohjaajien jakamaton huomio, josta hän tuntui nauttivan suuresti. Tyttö oli todella puhelias sekä iloisen ja innostuneen oloinen. Hän kertoi meille paljon itselleen tärkeistä asioista, kuten koulusta, harrastuksestaan ja perheestään. Tyttö jakoi avoimesti myös arkaluontoisia asioita elämästään. Annoimme tilaa keskustelulle ja kuuntelimme, mitä tyttö halusi meille kertoa.

Tyttö toimi hyvin omatoimisesti ja reippaasti uudessa ympäristössä. Hän kykeni päättämään itsenäisesti, mitä halusi iltapäivän aikana tehdä. Hän uskalsi rohkeasti kysyä apua, mikäli sitä tarvitsi ja oli vastaanottavainen saamiensa neuvojen suhteen. Ohjaajina

meidän ei tarvinnut erityisemmin tyttöä rohkaista tarttumaan toimeen. Koimme tehtävämme kannustaa tyttöä kokeilemaan erilaisia työpajoja. Korostimme tytölle, että hänellä on täysi vapaus valita mieleisensä tekeminen tarjolla olevista vaihtoehdoista. Tällä tapaamiskerralla osallisuus näyttäytyi tytön mahdollisuutena rakentaa itselleen mieluinen iltapäivä. Hän tuli hyvin nähdyksi ja kuulluksi ohjaajien toimesta. Koemme hänelle olleen tärkeää saada ohjaajien jakamaton huomio. Häntä ei näyttänyt häiritsevän muiden tyttöjen poissaolo. Iltapäivän ohjelma tuntui olevan tytölle mieluisa, eikä hän olisi malttanut lähteä kotiin. Tytöltä kysyttäessä, miltä iltapäivä oli hänestä tuntunut, hän vastasi:

tykkäsin paljon.

mähän voisin tuoda kavereita tai äidinkin tänne.

kiitos teille, oli tosi kivaa.

Kuudes tapaaminen

Kuudennella tapaamiskerralla lähdimme yhdessä tyttöjen toivomalle metsäretkelle Ylöjärven Pikku-Ahveniston järven läheisyyteen. Mukana olivat neljä tyttöä sekä kaksi Tampereen kaupungin lastensuojelun ohjaustyöntekijää. Tyttöjen mukaan pääseminen varmistettiin hakemalla jokainen kotoa. Ainoastaan kerran aiemmin ryhmään osallistunut tyttö ei halunnut tässä vaiheessa enää osallistua ryhmään, sillä oli matkustelun vuoksi ollut poissa monelta edelliseltä kerralta. Tyttö toi tämän ilmi keskusteltuaan ohjaustyöntekijän kanssa. Tytölle painotettiin, että hänellä on mahdollisuus jättäytyä ryhmästä pois, mikäli hän kokee sen parhaaksi. Halusimme hyvän ohjaajuuden periaatteen mukaisesti kunnioittaa tytön toivetta jättäytyä ryhmästä pois. Kalliolan ym. (2010, 96) mukaan ohjattuun toimintaan liittyy keskeisesti mahdollisuus olla osallistumatta. Ohjaaja voi olla tietämätön osallistujan taustoista ja syistä haluttomuuteen osallistua toimintaan (Kalliola ym. 2010, 96). Yksi keskeisimmistä osallisuuden rakentumisen elementeistä on mahdollisuus valita, haluaako osallistua vai olla osallistumatta. Lapselle tulee antaa mahdollisuus kieltäytyä. Lapsella on oikeus olla osallistumatta, mikä voi osaltaan tukea lapsen osallisuuden kokemusta. (Lasten osallisuus 2013.)

Muut tytöt olivat innokkaina lähdössä yhteiseen seikkailuun. He keskustelivat innokkaasti koko automatkan ajan omista asioistaan. Määränpäähän päästyämme tytöt heit-

täytyivät heti rohkeasti mukaan toimintaan. Vietimme aikaa yhdessä pulkalla laskien. Tytöt toivoivat myös meidän laskevan heidän kanssaan. Ohjaustyöntekijät keskittyivät nuotion sytyttämiseen, jotta meille jäisi ryhmän ohjaajina mahdollisimman paljon aikaa olla yhdessä tyttöjen kanssa. Laskimme pulkalla monissa eri kokoonpanoissa tyttöjen toiveiden mukaisesti. Meistä näytti, että tytöt toimivat luontevasti toistensa kanssa, eikä kukaan jäänyt ulkopuolelle. Tuntui, että yhteinen uusi seikkailu päinvastoin lisäsi jo aiemmin hyväksi muodostunutta ryhmähenkeä. Laavulla nautimme retkieväitä nuotion ääressä. Tunnelma oli iloinen ja tytöt olivat hyväntuulisia. Keskustelimme yhdessä tyttöjen aiemmista retkeilykokemuksista sekä muista tyttöjä kiinnostavista aiheista. Kaikkia tyttöjä kannustettiin osallistumaan keskusteluun ja tuomaan omia ajatuksiaan ja mielipiteitään esille. Tytöt pääsivät jälleen ilmaisemaan itseään omalla tavallaan aikuisten huomioidessa heitä. Tämä omien ajatusten ilmaisemisen mahdollisuus on yksi osallisuuden rakentumisen elementeistä (Lasten osallisuus 2013).

Retken jälkeen ohjaustyöntekijän kanssa käydyssä keskustelussa hän arvioi osallisuuden näyttäytymistä retkellä seuraavasti:

retkellä näkyi hyytävä luottamus, innostus, avoimuus. Kaikki lähtivät innolla mukaan.

ympäristön radikaali muutos vahvisti yhteistä hyvää ilmapiiriä.

tyttöjen kanssa on välitön hyvä suhde, voidaan puhua mitä vaan, kaikista välitetään, tytöt ovat arvokkaita.

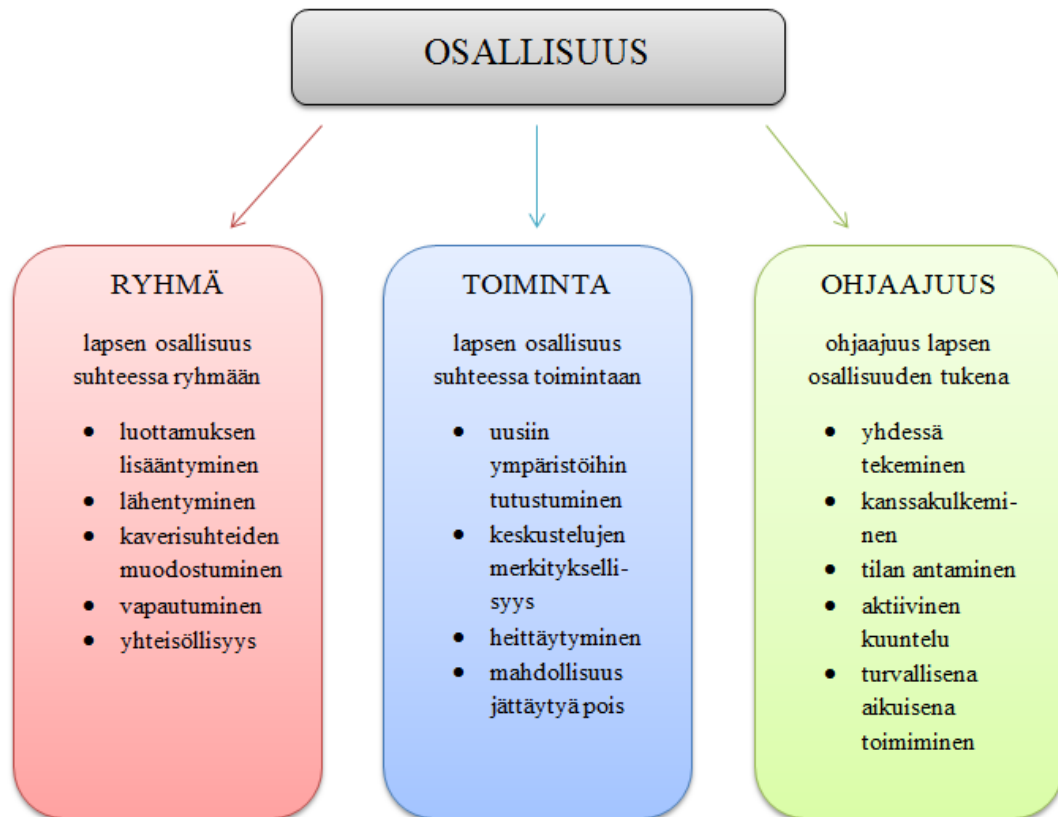
huomioitte ohjaajina kaikki tasapuolisesti, heittäydyitte mukaan, loitte hauskaa ilmapiiriä.

kummankin [ohjaajien] persoonat myönteisiä, iloisia, niin metsä vastaa kuin sinne huudetaan.

Toimintavaiheen yhteenveto

Kuvio 3 havainnollistaa osallisuuden ilmenemistä tyttöryhmän toimintavaiheessa aiemmin laatimistamme näkökulmista tarkasteltuna. Toimintavaiheessa keskeisiksi osalli-

suutta tukeviksi tekijöiksi ryhmän näkökulmasta nousivat luottamuksen lisääntyminen sekä ryhmän jäsenten kesken että ohjaajia kohtaan. Tämä näyttyi ryhmän lähentymisenä sekä kaverillisten suhteiden muodostumisena ryhmäläisten välille, vapautuneena ilmapiirinä ja yhteisöllisyyden syntymisenä. Toimintaa tarkasteltaessa osallisuutta edisti tyttöjen mahdollisuus tutustua turvallisesti uusiin ympäristöihin, toiminnan ohella käytyt avoimet ja syvälliset keskustelut, heittäytyminen mukaan ryhmän toimintaan ja yhden tytön kohdalla ryhmästä pois jättäytyminen. Ohjaajuudessaan tyttöjen osallisuutta toimintavaiheen aikana tuki yhdessä tyttöjen kanssa tekeminen ja toimiminen, heidän kanssakulkijoinaan oleminen, tilan antaminen heidän ajatustensa ja kokemustensa jakamiselle, tyttöjen aktiivinen kuuntelu ja turvallisen aikuisen roolin ottaminen. Näiden tekijöiden lisäksi toimintavaiheessa tyttöjen osallisuutta tukivat myös jo tutustumisvaiheessa esiin nousseet osallisuutta edistävät piirteet (kuvio 2).

KUVIO 3. Osallisuuden ilmeneminen toimintavaiheessa

5.2.3 Lopetusvaihe

Seitsemäs tapaaminen

Seitsemäs tapaaminen keskittyi ryhmän päättämiseen liittyviin teemoihin. Keskustelimme yhdessä kahden paikalla olleen tytön kanssa heidän kokemuksestaan ryhmän jäsenenä olosta. Lisäksi kannustimme tyttöjä pohtimaan heidän omia vahvuuksiaan ja positiivisia puoliaan erilaisten vahvuus- ja kuvakorttien avulla. Tytöt saivat myös antaa toisilleen positiivista palautetta. He kertoivat avoimesti sekä omista että toistensa positiivisista puolista. Tytöt sanoivat positiivisen palautteen saannin tuntuneet hyvältä. Tämä näkyi tyytyväisinä ja hymyilevinä ilmeinä heidän kasvoillaan, kun muut antoivat kehuja ja kannustusta. Myös ohjaajat osallistuivat palautteen antoon ja saivat tytöiltä osakseen positiivista palautetta.

Näiden keskustelujen pohjalta tytöt saivat laatia kartongille tyttöryhmän jäsenten positiivisista ominaisuuksista koostuvan ”vahvuuspuun” (kuva 2). Tässä tehtiin näkyväksi kaikkien ryhmäläisten, myös poissaolleiden, positiivisia ominaisuuksia ja vahvuuksia. Tytöt pääsivät toteuttamaan itseään ja luomaan oman näköisensä tuotoksen. Tytöille annettiin täysi vapaus päättää, miltä lopputulos näyttäisi. Lopuksi tarkastelimme valmista tuotosta yhdessä. Keskustelimme, kuinka paljon ryhmästäimme löytyy vahvuuksia. Keskusteluissa tulimme siihen tulokseen, että jokainen persoona on erilainen ja ainutlaatuinen. Ryhmän jokaisella jäsenellä on omat vahvuutensa, jotka ovat arvokkaita. Tyttöjen osallisuutta tuki jälleen mahdollisuus omien ajatusten ilmaisemiseen ja itsensä toteuttamiseen omalla tavallaan ja äänellään (Lasten osallisuus 2013).

KUVA 2. Vahvuuspuu (Kuva: Maiju Enoranta 2013)

Lisäksi käsitelimme tyttöjen tulevaisuuden haaveita keskustellen sekä tyttöjen lehdestä leikkaamien kuvien ja tekstien avulla. Tytöt keskustelivat avoimesti omista haaveistaan, itselleen merkittävistä asioista elämässään sekä omista mieltymyksistään ja kiinnostuksen kohteistaan. Nivalan (2010, 19) mukaan lapsen osallisuuden nähdään toteutuvan, kun hänelle tarjotaan mahdollisuuksia keskustella itselleen tärkeistä aiheista ja tuoda niitä aikuisten tietoon. Tarkoituksena oli virittää tyttöjä seuraavan kerran, voimauttavan valokuvan teemaan.

Voimauttavan valokuvan menetelmään perehtynyt ohjaustyöntekijä kävi kertomassa tytöille seuraavan kerran ohjelmasta ja valokuvauksen periaatteista. Osallisuuden rakentamisen elementteihin kuuluu yhtenä osana mahdollisuus saada tietoa omasta roolistaan tilanteessa (Lasten osallisuus 2013). Lapselle tulee tarjota mahdollisuus riittävään tiedonsaantiin tulevasta tilanteesta (Lasten osallisuus 2013). Ohjaustyöntekijä painotti tytöille heidän mahdollisuuttaan vaikuttaa omien kuviansa lopputulokseen. Kannustimme

tyttöjä pohtimaan etukäteen, miten ja millaisissa asusteissa he haluaisivat seuraavalla kerralla tulla valokuvatuiksi. Tytöt pääsisivät suunnittelemaan kuvistaan itsensä näköisiä. Näin tytöille tarjoutui mahdollisuus vaikuttaa valokuvausprosessiin. Toimitimme kaikkien tyttöjen koteihin kirjeen, jotta riittävä tieto tulevasta valokuvauksesta tavoittaisi jokaisen tytön ja hänen vanhempansa. Samassa kirjeessä kutsuimme vanhemmat viettämään tyttöryhmän päätösjuhlaa valokuvanäyttelyn merkeissä (ks. Liite 4).

Kahdeksas tapaaminen

Kahdeksannella tapaamisella toteutimme voimauttavan valokuvan menetelmää mukaillevan valokuvaustuokion. Voimauttava valokuva on taide- ja sosiaalikasvattaja Miina Savolaisen kehittämä sosiaalipedagoginen menetelmä, jossa korostuvat katseen ja näkemisen merkitys itse valokuvauksen sijaan (Voimauttavan valokuvan menetelmä 2013). Menetelmässä korostuu nähdyksi tuleminen, jonka tavoitteena on saada yksilö katsomaan itseään positiivisesti ja hyväksyvästi (Voimauttavan valokuvan menetelmä 2013). Tyttöryhmän taustatukena aktiivisesti toiminut ohjaustyöntekijä otti päävastuun valokuvaamisesta ja valokuvausympäristön rakentamisesta, sillä hän toimii myös ammattivalokuvaajana ja on käynyt voimauttavan valokuvan menetelmäkoulutuksen.

Jokainen tyttö valokuvattiin omana itsenään sekä halutessaan erilaisissa roolivaatteissa tai rekvisiitan kanssa. Tämän lisäksi tytöistä otettiin ryhmäkuvia keskenään sekä yhdessä tyttöryhmän ohjaajien kanssa. Jokainen tyttö pääsi vuorollaan huomion keskipisteeksi ja sai mahdollisuuden olla valokuvattavana itselleen luontevalla tavalla. Tytöiltä tuli runsaasti ideoita kuvaamisen suhteen. He halusivat itse kokeilla erilaisia kuvausasetoja ja kuvatuksi tulemista erilaisten rekvisiittojen kanssa. Osaa tytöistä jännitti valokuvatuksi tuleminen ja kameran edessä oleminen. Tytöt saivat itse päättää, milloin kokivat olevansa valmiita menemään kameran eteen. Tyttöjä valokuvannut ohjaustyöntekijä kannusti tyttöjä vapautumaan kameran edessä, ja antoi näkemästään jokaiselle runsaasti positiivista palautetta. Myös ohjaajina pyrimme kannustamaan tyttöjä jännittävässä tilanteessa. Annoimme heille tilan kertoa tuntemuksistaan valokuvattavana olemisesta.

Jokainen tyttö näytti nauttivan kuvaushetkestä ja heittäytyi hassuttelemaan kameran edessä. Jokaiselle annettiin oma rauha kuvattavana olemiseen, jolloin muut valmistautuivat omaan kuvaukseensa. Näin takasimme sen, että tytöille mahdollistui kuvaajan jakamattoman huomion saaminen. Tytöt kuitenkin myös kannustivat toinen toisiaan ja ihastelivat toistensa poseeraamista taka-alalta. Ryhmäkuvia otettaessa näytti siltä, että

tytöt olivat muodostuneet tiiviiksi ryhmäksi. Jokainen huomioi toisensa ja kuunteli muiden mielipiteitä ryhmäkuvien suhteen. Tytöt olivat tyytyväisen oloisia päivään ja kertoivat nauttineensa kuvatuksi tulemisesta. Jokainen odotti kuviensa näkemistä. Myös ohjaustyöntekijä oli positiivisesti yllätynyt kuvauspäivän sujumisesta. Hän kiitteli tyttöjä rohkeasta heittäytymisestä ja hienoista ideoista. Kuvauspäivän päätteeksi keskustelimme vielä seuraavalla, viimeisellä tapaamisella järjestettävästä valokuvanäyttelystä.

Voimauttava valokuva on lähtökohdiltaan hyvin osallisuutta tukeva menetelmä. Menetelmän kautta korostuu valokuvattavan nähdäksi ja kuulluksi tuleminen sekä jakamattoman huomion saaminen. Nivalan (2010, 19) mukaan lasta arvostava ja kunnioittava ilmapiiri lisää lapsen osallisuuden kokemusta. Valokuvausprosessin aikana jokaiselle tytölle korostettiin hänen arvokkuuttaan ja ainutlaatuisuuttaan.

Yhdeksäs tapaaminen

Tyttöryhmän viimeinen, yhdeksäs tapaaminen koostui perheille järjestetystä lopetusjuhlasta sekä valokuvanäyttelystä. Paikalle saapui tyttöryhmässä alusta loppuun asti mukana olleet neljä tyttöä sekä heidän perheenjäseniään. Jokaisen tytön mukana oli ainakin toinen vanhemmista. Päätösjuhlassa käytiin paljon vapaamuotoista yhteistä keskustelua sekä lasten että aikuisten välillä tyttöryhmästä heränneisiin ajatuksiin ja tyttöjen kokemuksiin liittyen. Sekä vanhemmat että lapset toivat yhteiseen keskusteluun kokemuksiinsa tyttöryhmästä ja muistelivat yhteistä matkaa ryhmän ensitapaamisesta alkaen.

Merkittävä osa päätösjuhlaa oli valokuvanäyttely, jossa oli esillä tytöistä edellisellä tapaamiskerralla otettuja valokuvia. Ennen näyttelyn avaamista nostimme yhdessä maljat tyttöjen kunniaksi. Ohjaustyöntekijä vastasi valokuvanäyttelyn kulusta keskusteluineen, sekä jakoi valokuvauskokemustaan tyttöjen perheille. Hän antoi kehuja jokaisen tytön valokuvista ja kertoi vanhemmille, miten hienosti valokuvausprosessi oli kunkin tytön kohdalla sujunut. Perheet katselivat valokuvia yhdessä, ja jokainen sai tehtäväkseen valita omat suosikkivalokuvansa. Jokainen vanhempi valitsi itselleen tärkeimmät ja mieluisimmat valokuvat omasta tyttärestään. Tämän jälkeen kaikki saivat vuorollaan kertoa, mitä valitut valokuvat heille edustivat ja merkitsivät. Valokuvakerroksella korostui vahvasti tyttöjen nähdäksi tuleminen heidän vanhempiansa kautta. Jokainen vanhempi näytti olevan erittäin ylpeä lapsestaan kertoessaan valitsemistaan valokuvista. Myös tytöt olivat ylpeitä ja innostuneita nähdessään valokuvansa. Lopuksi jaoimme tytöille heidän omat paperiset valokuvansa sekä kaikki valokuvaustuokion aikana otetut

kuvat cd-levyllä. Tytöille annettiin ruusut kiitokseksi tyttöryhmässä mukana olosta, ja vanhempia kiitettiin yhteistyöstä ryhmän aikana. Ilmassa oli haikeutta ryhmän päättymisen hetkellä. Eräs tyttö vaikutti hyvin liikuttuneelta hyvästellessään ohjaajat ja ennen kaikkea muut ryhmäläiset. Tuntui todella hienolta huomata, kuinka tytöt olivat lähentyneet keskenään tyttöryhmän edetessä. He suunnittelivat tapaavansa jatkossa yhdessä myös ryhmän ulkopuolella, ja erotessaan sanoivat tuttavallisesti ”soitellaan”.

Päätösjuhlan jälkeen kävimme keskustelua ohjaustyöntekijän kanssa päivän onnistumisesta. Ohjaustyöntekijä oli vaikuttunut iltapäivästä. Hän kommentoi päätösjuhlaa seuraavasti:

todella onnistunut, tunnelmallinen iltapäivä.

dialogi ja lämmin vuorovaikutus syntyi nopeasti.

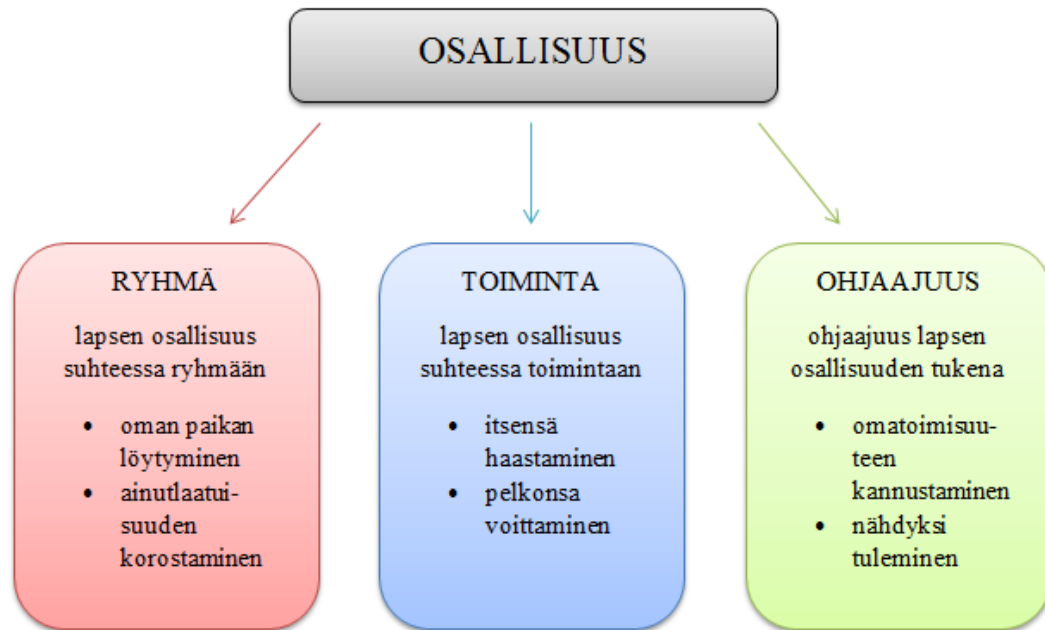
vanhemmat olivat kovin otettuja siitä, että heidän lapsiaan huomioitu, nähty ja kuultu ryhmän aikana.

lasten itseluottamus kuvien kautta nousi.

juhlallisuus korostaa tekemisen merkityksellisyyttä, ohjaajat osoittavat sitoutumista ja arvostusta.

Lopetusvaiheen yhteenveto

Kuviossa 4 havainnollistuu tyttöryhmän lopetusvaiheessa esiin nousseita osallisuutta tukevia tekijöitä. Jälleen korostuivat myös ryhmän aiemmissa vaiheissa keskeisiksi nousseet osallisuutta edistävät asiat. Näiden lisäksi havaitsimme osallisuutta tukevan ryhmässä oman paikan löytyminen sekä jokaisen tytön ainutlaatuisuuden korostuminen. Toiminnan näkökulmasta tyttöjen osallisuutta lisäsi itsensä haastaminen jännittäväissä uusissa tilanteissa sekä niissä pelkonsa voittaminen. Ohjaajina edistimme tyttöjen osallisuutta kannustamalla heitä entistä voimakkaammin omatoimisuuteen ja itsenäisiin päätöksiin. Tyttöjen nähdyksi tuleminen ohjaajien toimesta korostui merkittävästi voimauttavan valokuvaprosessin myötä.

KUVIO 4. Osallisuuden ilmeneminen lopetusvaiheessa

5.3 Palautetta tyttöryhmästä

Työiltä ja heidän vanhemmiltaan kerättiin päätösjuhlan yhteydessä kirjallista palautetta tyttöryhmän toimintaan liittyen. Työille ja vanhemmille oli erilliset, etukäteen laaditut palautelomakkeet (ks. Liite 5; Liite 6). Halusimme selvittää, minkälaisia kokemuksia työillä ja vanhemmillä oli tyttöryhmästä. Kysymyksiä laatiessamme kiinnitimme huomiota osallisuuden näkökulmaan. Pyrimme laatimaan palautelomakkeet mahdollisimman selkeiksi ja helposti ymmärrettäviksi. Palautelomakkeiden avulla halusimme saada selville, oliko ryhmätoiminta todella tukenut tyttöjen osallisuutta. Työiltä kysimme muun muassa seuraavia asioita: miten heidän mielipiteensä ryhmässä huomioitiin, kuinka he tulivat ohjaajien ja muiden tyttöjen toimesta huomioituiksi sekä miten heidän toiveensa ryhmätoimintaa kohtaan toteutuivat. He saivat lisäksi antaa vapaamuotoista palautetta. Olemme eritelleet työiltä saamiamme vastauksia kysymysten alle seuraavasti:

1. Kuinka hyvin sinun mielipiteesi on otettu ryhmässä huomioon?

”hyvin. tosi hyvin.” (Tyttö 1)

”se on otettu hyvin huomioon.” (Tyttö 4)

2. Miten olet itse toiminut ryhmässä? Miten olet ottanut muut tytöt huomioon?

”Omasta mielestäni hyvin, joskin olen joskus puhunu päälle.” (Tyttö 2)

”Olen ottanut tosi hyvin muutkin ryhmässä huomioon.” (Tyttö 3)

3. Miten ohjaajat ovat sinua huomioineet? Olivatko ohjaajat tasapuolisia kaikkia tyttöjä kohtaan?

”tosi hyvin ja ohjaajat otavat tosi tosi hyvin muutkin huomioon” (Tyttö 3)

”Hyvin ja ottavat kaikkia hyvin huomioon.” (Tyttö 4)

4. Miltä yhdessä tekeminen ja oleminen on sinusta tuntunut? Mikä oli mukavinta?

*”Mukavalta, tää on paljon mukavampi porukka kuin mitä partiossa oli.”
(Tyttö 2)*

”Hyvältä on tuntunut ja kaikki on ollut tosi kivaa.” (Tyttö 4)

5. Millaisia toiveita sinulla oli tyttöryhmää kohtaan? Miten ne toteutuivat?

”haluaisin että tyttöryhmä jatkuisi” (Tyttö 3)

”Että saisin uusia kamui ja se on toteutunut todella hyvin.” (Tyttö 4)

6. Voit antaa vielä risuja ja ruusuja tyttöryhmästä.

”Oli tosi kivaa tulee ikävä kaikkia =(!” (Tyttö 1)

*”kiitospaljon että pääsin mukaan tyttö ryhmään Olitte tosi hyvää ohjaajia
kiitos =) kiitostosipaljon” (Tyttö 3)*

”Tämä on ollut paras kerho ikinä” (Tyttö 4)

Työiltä saamamme palaute oli hyvin positiivista. Palautteiden perusteella saa sellaisen käsityksen, että tytöt kokivat tullessa huomioiduksi ryhmässä sekä toistensa että ohjaajien toimesta. He kokivat saaneensa äänensä ja mielipiteensä kuuluviin sekä tullessa kohdelluiksi tasapuolisesti. Tyttöjen palautteista käy ilmi, että he ovat ryhmätoiminnan aikana huomioineet tietoisesti myös ryhmän muita jäseniä ja antaneet heille tilaa. Tyttöjen vastaukset antavat ymmärtää, että he ovat nauttineet ryhmätoiminnasta sekä ryhmän jäsenenä olosta. He ovat luoneet uusia ihmissuhteita, joiden uskomme olevan heille merkityksellisiä. Kaiken kaikkiaan tyttöjen antama palaute osoittaa heidän saaneen monenlaisia osallisuuden kokemuksia tyttöryhmän jäsenenä ollessaan.

Vanhemmilta halusimme tiedustella muun muassa, miten ryhmän ja sen ohjaajien toiminta on vanhemmille näyttäytynyt, ja onko lapsen ryhmässä olo näyttäytynyt heidän perheensä arjessa. Halusimme myös tietää, miten vanhemmat kokivat lapsensa tulleen huomioiduksi tyttöryhmässä. Myös vanhemmat saivat antaa vapaata palautetta tyttöryhmän toiminnasta. Alle olemme koonneet vanhempien vastauksia:

1. Millaisia keskusteluja teillä on ollut lapsesi kanssa tyttöryhmästä?

”Innoissaan aina kertonut tekemisistä. Mitään negatiivista ei ole ollut. Ohjaajat todella ihania!” (Vanhempi 2)

”Joka kerta on puhuttu illan tapahtumista ja tekemisistä. Mielenkiintoisia keskusteluja käyty” (Vanhempi 4)

2. Onko lapsesi olo ryhmässä näyttäytynyt arjessanne? Miten?

*”Ryhmistä on tullut kotiin hyvällä tuulella ja innostuneena.”
(Vanhempi 1)*

”Puhuu muista tytöistä, kertoo kovasti uusista tekemisistä ja näyttää mitä tehty. Rauhattunut kotona.” (Vanhempi 2)

”Saanut kivoja ideoita, uusia kavereita.” (Vanhempi 3)

3. Miten ohjaajien toiminta on teille näyttäytynyt?

”Ohjaajia kehunut. Ohjaajat aivan loistavia!” (Vanhempi 2)

”Seuraavasta kerrasta tuli aina tieto ajoissa joko viestillä tai puhelulla. Ohjaajat ovat mukavia ja innostuneita.” (Vanhempi 3)

4. Miten koet lapsesi tulleen kohdelluksi tyttöryhmässä?

*”Maijan (nimi muutettu) kautta on heijastunut se että on tullut huomioi-
duksi ryhmässä ja että on kokenut olleensa ryhmän jäsen.” (Vanhempi 1)*

”Erittäin hyvin, yksilönä. Häntä on kuunneltu.” (Vanhempi 3)

5. Miltä ryhmän toiminta ja sisältö on sinusta vanhempana vaikuttanut?

*”Hyvin kekseliäitä ideoita. Juuri sellaisia, kuin tyttöjen kanssa on kiva
tehdä...myöskin erilaista, jota ei kotona kerkiä tehdä” (Vanhempi 2)*

”Paljon on ollut uutta tekemistä ja olemme kovasti tykänneet”

(Vanhempi 4)

6. Voit antaa vielä risuja ja ruusuja tyttöryhmästä.

*”Toivottavasti tällaista järjestetään vielä, jotta muutkin pääsevät osallis-
tumaan.” (Vanhempi 3)*

”Pelkkää hyvää sanottavaa kiitos kovasti kaikille teille” (Vanhempi 4)

Vanhempien antama palaute tyttöryhmän toiminnasta yllätti meidät positiivisesti. Palauteista käy ilmi, että tyttöjen ryhmässä olo on osaltaan näyttäytynyt perheiden arjessa. Vanhempien palautteista saa sellaisen käsityksen, että tytöistä heijastuu nähdyksi ja kuulluksi tuleminen tyttöryhmässä. Vanhemmilta saamamme palautteen mukaan tyttöryhmä on tarjonnut tytöille merkittäviä yhteisöön kuulumisen kokemuksia. Palauteista huokuu vanhempien tyytyväisyys ryhmätoimintaa kohtaan. Koemme tyttöjen huomioi-
duksi tuleminen välittyneen myös vanhemmille. Myös vanhempien antaman palautteen perusteella voimme ajatella tyttöjen tulleen osallisiksi tyttöryhmässä. Palautteet luettuamme uskomme ohjaajuutemme tukeneen osaltaan tyttöjen osallisuuden kokemuksen syntymistä.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Lapsen osallisuudella tulisi olla suuri rooli lastensuojelun asiakkuuden aikana. Lapsen osallisuuden toteutumista tarkasteltaessa koemme merkittäväksi lapsen nähyksi ja kuulluksi tulemisen. Lapselle tulee antaa tilaa ja mahdollisuuksia tuoda omia mielipiteitään kuuluviin. Lapsen osallisuutta on tyttöryhmän alusta asti tuettu ottamalla tytöt mukaan ryhmätoiminnan suunnitteluun. Tytöille on annettu monia mahdollisuuksia tuoda omaa ääntään kuuluviin ryhmässä vaikuttamalla yhteisiin päätöksiin. Ryhmätoiminnan alusta asti tuimme tyttöjen nähyksi ja kuulluksi tulemistä huomioimalla heitä yksilöllisesti. Halusimme luoda tytöille sellaisen käsityksen, että jokainen heistä on arvokas omana itsenään ryhmän jäsenenä. Tyttöillä on koko ryhmätoiminnan ajan ollut myös vapaus valita osallistumisensa aste omilla ehdoillaan.

Osallisuuden kokemuksen yhtenä edellytyksenä pidämme mahdollisuutta toimia yhteisön täysivaltaisena jäsenenä. On tärkeää, että lapsi kokee olevansa merkityksellinen ja korvaamaton yhteisön jäsen. Vertaisryhmä pystyy parhaimmillaan tarjoamaan lapselle kokemuksen johonkin kuulumisesta. Koemme tyttöryhmän antaneen jäsenilleen tämän kaltaisia kokemuksia. Tyttöryhmässä tytöt ovat saaneet toimia tasavertaisina ja päätösvaltaisina jäseninä. Yhdessä vertaistensa kanssa toimiessaan tytöt ovat päässeet opettelemaan toistensa huomioimista ja kuuntelemista.

Lapsen osallisuuden mahdollistuminen on pitkälti riippuvainen aikuisen suhtautumisesta ja toimintatavoista. Aikuisen tulee luoda asianmukaiset puitteet lapsen osallisuuden mahdollistamiseksi. Aikuiselta vaaditaan lapsen ja hänen ajatustensa kunnioittamista. Tyttöryhmän ohjaajina olemme luoneet tytöille turvalliset puitteet toimia osallisina ryhmässä. Kiinnitimme alusta asti ohjaajuudessamme huomiota tyttöjen osallisuuden tukemiseen. Olemme kannustaneet heitä itsensä ilmaisemiseen sekä korostaneet jokaisen tytön henkilökohtaisen mielipiteen merkitystä. Jokainen tyttö on huomioitu tasapuolisesti ryhmätoiminnan aikana sekä tullut kuulluksi omissa asioissaan. Kiinnitimme erityistä huomiota tyttöjen yksilöllisiin piirteisiin esimerkiksi tukemalla ja kannustamalla ryhmän hiljaisempia tyttöjä. Näin takasimme sen, että jokainen tuli nähyksi omine vahvuuksineen. Olemme antaneet tytöille mahdollisuuden myös käydä vapaasti keskusteluja keskenään heitä puhututtavista aiheista. Halusimme ohjaajina toimia kanssakulkijoina auktoriteettina olemisen sijaan. Uskomme tällä tavoin luoneemme paremmat edel-

lytykset tyttöjen osallisuuden kokemuksen syntymiselle. Koemme tyttöjen saaneen näin paremmin tunteen siitä, että ryhmä toimi heitä varten ja heidän ehdoillaan sen sijaan, että aikuiset olisivat etukäteen määritelleet millaiseksi ryhmä ja sen toiminta muodostuu. Laadimme ryhmän toiminnalle tietyt raamit, joiden sisällä tyttöjen oli mahdollista suunnitella toimintaa toiveidensa mukaan. Näemme tämän taan sen, että ryhmätöiminta palveli tyttöjen tarpeita ja vahvisti heidän osallisuuttaan ryhmässä.

Ohjaustyöntekijän kanssa käydyt työnohjauskeskustelut olivat merkittävä osa ryhmäprosessia. Keskustelujen kautta pystyimme täsmentämään ryhmästä tekemiämme havaintoja ja pohtimaan niiden merkitystä osallisuuden näkökulmasta. Ohjaustyöntekijä sai meidät pohtimaan havaintoja monipuolisesti ja auttoi jäsentämään ajatuksiamme osallisuuden ilmenemisestä käytännön tasolla. Keskustelut ohjaustyöntekijän kanssa tuottivat runsaasti aineistoa tarjoamalla ajan ja paikan havaintojen tarkasteluun ja jäsentämiseen.

Tyttöryhmästä prosessin aikana tekemiemme havaintojen, ohjaustyöntekijän kanssa käytyjen keskustelujen sekä tyttöryhmän päätösjuhlissa tytöiltä ja heidän vanhemmiltaan keräämämme palautteen perusteella voimme todeta tyttöryhmän tukeneen ryhmän jäsenten osallisuuden kokemusta. Mielestämme merkittävimpiä tyttöjen osallisuutta tukevia tekijöitä ovat olleet tyttöjen huomioiduiksi tuleminen yksilöinä, heidän mielipiteidensä kuuleminen, luottamuksen ja yhteisöllisyyden syntyminen sekä lupa osallistua oman halunsa ja jaksamisensa mukaan. Tyttöjen nähdyksi ja kuulluksi tulemisen kokemusta edesauttoi ryhmässä vallinnut lämmin ja kannustava ”me-henki”. Tiiviiksi muodostunut ryhmä takasi tyttöjen välisen luottamuksen syntymisen sekä hyväksyvän ilmapiirin, jossa jokainen uskalsi olla omana itsenään ja jakaa asioita elämästään.

Mielestämme hyvä ryhmähenki oli yksi osallisuuden kokemuksen syntymisen edellytyksistä, ja olemme erittäin tyytyväisiä siihen, miten hyvin ryhmä toimi alusta asti. Uskomme hyvän ryhmähengen syntyneen osaksi sen kautta, että annoimme ohjaajina aikaa ja tilaa toisiimme tutustumiselle sekä yhteisille keskusteluille. Koemme osallisuuden näyttäneen ryhmässä vahvemmin tyttöjen tultua toisilleen ja ohjaajille paremmin tutuiksi. Ryhmän lähennyttyä ja ilmapiirin vapauduttua jokainen tyttö pääsi entistä vahvemmin tuomaan omia näkemyksiään sekä omaa persoonallisuuttaan esiin. Heidän käytöksessään oli huomattavissa rohkaistumista, ja prosessin edetessä heistä muodostui ryhmän aktiivisia toimijoita. Tytöt alkoivat ottaa yhä enemmän osaa yhteiseen keskuste-

luun ja esittää ehdotuksiaan ryhmätoimintaan liittyen. Uskomme tyttöryhmään kuulumisen olleen jokaiselle tytölle merkittävä kokemus. Suurena yllätyksenä tuli tyttöjen ystävystyminen toistensa kanssa, mitä emme osanneet ennen ryhmän alkua edes odottaa. Toivomme ryhmätoiminnan aikana tyttöjen välille syntyneiden ihmissuhteiden säilyvän myös tulevaisuudessa.

7 POHDINTA

Ajatus opinnäytetyömme aiheesta ja toteutustavasta sai alkunsa siitä, että halusimme kehittää omaa ammatillisuuttamme sekä palvella sosiaalialan asiakkaita toiminnallisen ryhmän ohjaamisen kautta. Koimme alusta asti tärkeäksi, että opinnäytetyöllämme on merkitystä ennen kaikkea asiakkaiden näkökulmasta. Opinnäytetyöprosessimme tuki luontevasti sosionomin (AMK) opintojamme linkittymällä vahvasti myös lastensuojelun ja perhetyön harjoitteluun. Suoritimme molemmat osan viimeisen lukuvuoden harjoittelustamme Tampereen kaupungin Läntisen lapsiperheiden sosiaaliaseman lastensuojelun ohjaustyössä, josta muodostui merkittävä yhteistyökumppani opinnäytetyömme toiminnalliselle osuudelle. Tarkoituksena on ollut myös tuottaa tietoa Tampere Praksis -hankkeen Läntisen alueen kehittämisteemaan, osallisuuteen, liittyen.

Lastensuojelusta käydyissä keskusteluissa on viime aikoina ollut vahvasti esillä lapsen osallisuus ja sen näyttäytyminen asiakasprosesseissa. Lastensuojelua on kritisoitu siitä, että lapset jäävät prosesseissa taka-alalle, eikä heitä aina kuulla riittävästi. Koemme itse lapsen osallisuuden lastensuojelussa erittäin merkittäväksi. Lasta koskevia päätöksiä tehtäessä tulisi aina muistaa kiinnittää huomiota lapsen kuulemiseen sekä hänen toiveidensa ja ajatustensa huomioimiseen. Halusimme opinnäytetyömme kautta omalta osaltamme tukea lastensuojelun avoimuuden asiakastyttöjen osallisuuden kokemuksen syntymistä. Lisäksi halusimme tarjota tytöille merkittäviä kokemuksia ja elämyksiä yhteisöllisen ryhmätoiminnan kautta. Halusimme antaa tytöille kokemuksen siitä, että heitä kuullaan ja heidän mielipiteitänsä arvostetaan sekä vertaisten että aikuisten toimesta.

Opinnäytetyöprosessillamme on ollut suuri merkitys ammatillisen kasvumme näkökulmasta. Tyttöryhmän kautta opimme sosionomin (AMK) ammatin kannalta tärkeitä ohjaamisen taitoja. Saimme hyvää kokemusta ryhmän suunnittelusta ja ohjaamisesta, jota voimme varmasti hyödyntää tulevissa työtehtävissämme. Opimme ryhmän ohjaamisen kautta toimimaan yllättävissä ja muuttuvissa tilanteissa. Huomasimme ohjauksen vaativan spontaaniutta ja epävarmuuden sietokykyä. Lisäksi löysimme itsellemme luontevan tavan ohjata ryhmää, sekä pääsimme haastamaan itseämme uusissa tilanteissa. Ryhmän ohjaaminen opetti meitä hyödyntämään omia persoonallisia vahvuuksiamme sekä kehittämään itsellemme haasteellisia, ohjauksessa vaadittavia taitoja. Tyttöryhmän edetessä itsevarmuus omaa osaamistamme kohtaan kasvoi, ja opimme toimimaan pa-

remmin ryhmän ehdoilla muuttuvissa tilanteissa. Ammatillisuuttamme kehitti myös tiivis työelämäyhteistyö, joka opetti meille työelämässä tarvittavia tiimityöskentelytaitoja. Oman ammatillisen kasvumme kannalta merkittäväksi tekijäksi nousi ohjaustyöntekijän kanssa tehty yhteistyö. Ohjaustyöntekijän kanssa käydyistä työnohjauskeskusteluista saimme tuen ja kannustuksen lisäksi vinkkejä ryhmän ohjaajana toimimiseen. Hän haastoi meitä pohtimaan, mikä ohjaajuudessamme oli toimivaa, ja mihin voisimme kiinnittää lisähuomiota.

Tutkimuksemme luotettavuutta arvioidessamme olemme tulleet siihen tulokseen, että sitä voidaan pitää luotettavana. Olemme keräämämme aineiston analysoinnin kautta saaneet vastauksia tutkimuskysymyksiimme. Ryhmätoimintaa havainnoidessamme kiinnitimme huomiota tutkimuksemme kannalta olennaisiin asioihin. Näin saimme tutkittua sellaisia asioita, joista halusimme saada tietoa. Havainnoissamme, ohjaustyöntekijän kanssa käydyissä keskusteluissa sekä tytöiltä ja heidän vanhemmiltaan saamis-
samme palautteissa toistui samoja osallisuuden ilmenemisen muotoja. Näin ollen koemme saamiemme tulosten olevan tutkimuksemme kannalta luotettavia.

Tutkimustuloksemme eivät kuitenkaan ole yleispäteviä, sillä kyse oli ainutkertaisesta ryhmäkokemuksesta. Tutkimusjoukkomme koostui hyvin pienestä määrästä ihmisiä, minkä vuoksi saamiemme tuloksia ei voida yleistää laajemmin. Uskomme tyttöryhmän jäsenten persoonien osittain vaikuttaneen siihen, millaisia tuloksia tutkimuksemme tuotti. Mikäli ryhmä olisi koostunut eri ihmisistä, olisimme mahdollisesti saaneet erilaisia tutkimustuloksia. Emme voi olla varmoja siitä, kuinka paljon tyttöjen sekä ohjaajien persoonat ovat vaikuttaneet tyttöjen kokemukseen ryhmästä. Lisäksi käyttämämme osallistuva havainnointi on tutkimusmenetelmänä haastava. Ryhmästä tekemämme havainnot ovat olleet omaa tulkintaamme ryhmätilanteista. Toimimme yhtäaikaaisesti sekä ryhmän ohjaajina että havainnoijina, mikä toi lisähaastetta havaintojen tekemiseen. Emme voi olla varmoja siitä, onko meiltä jäänyt havaintoja tehdessämme jotakin tutkimuksemme kannalta olennaista huomaamatta. Olisimme voineet selkeämmin jakaa ohjaajan ja havainnoijan roolit jokaiselle ryhmäkerralle, jolloin toinen meistä olisi voinut keskittää täyden huomionsa havaintojen tekemiseen. Samalla myös toistemme ohjaajuutta ja sen merkitystä osallisuuden tukemisessa olisi ollut helpompi havainnoida. Tekemämme havainnot ovat kuitenkin olleet yhteneviä keskenään, minkä uskomme lisääneen tutkimuksen luotettavuutta.

Koemme toimineemme koko opinnäytetyöprosessimme ajan hyvien eettisten periaatteiden mukaisesti. Opinnäytetyöprosessimme alussa haimme tutkimusluvan Tampereen kaupungilta ennen tutkimusaineiston keruun aloittamista. Lisäksi pyysimme tyttöjen vanhemmilta kirjallisen suostumuksen tutkimukseemme osallistumiselle. Olemme antaneet tytöille sekä vanhemmille tietoa ryhmän toiminnasta ja tarkoituksesta. Lisäksi olemme avoimesti kertoneet vanhemmille ryhmätapaamisista ja heidän omien lastensa toimimisesta ryhmässä. Painotimme tytöille ja heidän vanhemmilleen ryhmään osallistumisen olevan vapaaehtoista. Tyttöillä oli halutessaan mahdollisuus jättäytyä ryhmästä pois. Yksi tytöistä jättäytyikin pois ryhmätoiminnasta kokiessaan, ettei halunnut enää osallistua ryhmätapaamisiin. Kyseisen tytön kanssa keskusteltiin asiasta tukien ja ymmärtäen hänen päätöstään. Tutkimusraporttia tehdessämme olemme kiinnittäneet huomiota siihen, että tytöt ja heidän vanhempansa pysyvät anonyymeina, eivätkä ole millään tavoin tunnistettavissa. Keräämämme palaute on pyydetty nimettömänä, joten emme ole tietoisia siitä, millaisia vastauksia kukin on antanut. Tutkimusperiaatteidemme eettisyys on ollut meille tärkeää prosessin alusta loppuun.

Sosiaalialan työkentällä puhutaan hyvin paljon asiakkaan osallisuudesta ja sen merkityksestä osana laadukasta työtä. Uskomme, että erilaisten asiakaskuntien osallisuutta käsitteleviä tutkimuksia tehdään jatkuvasti yhä enemmän työn kehittämisen mahdollistamiseksi. Opinnäytetyömme on yksi esimerkki sosiaalialan asiakkaiden osallisuutta käsittelevästä tutkimuksesta. Jatkossa olisi mielenkiintoista tutkia lapsen osallisuuden toteutumista lastensuojelussa eri osapuolten näkökulmista. Esimerkiksi työntekijöitä tai lasten vanhempia haastatteleamalla voitaisiin selvittää heidän näkemyksiään lapsen osallisuudesta asiakasprosessissa.

Koemme, että toiminnallisia ryhmiä voitaisiin monin tavoin hyödyntää asiakkaan osallisuutta tukevana työmenetelmänä monien eri asiakasryhmien kanssa. Ryhmätoiminta voi parhaimmillaan toimia asiakasta voimaannuttavana sekä työntekijän ja asiakkaan suhdetta lähentävänä kokemuksena. Kokemuksemme mukaan opinnäytetyönä toteutetun toiminnallisen ryhmän ohjaaminen ja tutkiminen antaa opiskelijalle arvokasta kokemusta tulevaa työelämää ajatellen. Toivomme, että ryhmätoiminnasta saadut kokemukset säilyvät myös ryhmäläisten muistoissa pitkään.

LÄHTEET

Aalto-Siuro, M. & Janhunen, M. 2011. Tampereen kaupungin sosiaalityön käytännön opetuksen nykytila ja Tampere Praksiksen esiselvitys. Pikassos. Julkaistu 12/2011. Luettu 30.5.2013.

<http://www.pikassos.fi/aineistot/finish/8-kaytannon-opetus-harjoittelu-ammattillinen-kehitt/35-tampere-praksis-esiselvitys-2011>

Avohuollon tukitoimet. 2004. Tampereen kaupunki. Julkaistu 8.3.2004. Päivitetty 13.3.2013. Luettu 30.5.2013.

<http://www.tampere.fi/perhejasosiaalipalvelut/lastensuojelu/avohuolto.html>

Bardy, M. 2013. Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Neljäs uudistettu painos. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print, 49–78.

Eskel, P. & Marttila, M. 2013. Osallisuuden kokemus osana yhteisöllisyyttä. Teoksessa Marjanen, P., Marttila, M. & Varsa, M. (toim.) Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus, 75–96.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Hotari, K-E. 2007. Kuulluksi tuleminen lastensuojelussa nuorten kertomana. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Pro gradu -tutkielma.

Kalliola, T., Kurki, A., Salmi, M. & Tamminen-Vesterbacka, T. 2010. Matkalla ohjauuteen. 1. painos. Helsinki: Kirjapaja.

Kopakkala, A. 2011. Porukka, jengi, tiimi. Ryhmädynamiikka ja siihen vaikuttaminen. 3. painos. Helsinki: Edita.

Laine, A., Ruishalme, O., Salervo, P., Sivén, T. & Välimäki, P. 2009. Opi ja ohjaa sosiaali- ja terveysalalla. 8., uudistettu painos. Helsinki: WSOY.

Lasten osallisuus. 2013. Lastensuojelun käsikirja. Sosiaaliportti. Päivitetty 28.5.2013. Luettu 20.6.2013.

<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/hallinto/lapsenosallisuus/>

Lastensuojelulaki. 13.4.2007/417.

Lastensuojelun palvelujärjestelmä. 2012. Lastensuojelun käsikirja. Sosiaaliportti. Päivitetty 12.10.2012. Luettu 13.6.2013.

http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/mitaonlastensuojelu/lastensuojelun_palvelujarjestelma/

Lavikainen, M. & Ruuskanen, K. 2013. Lastensuojelun laatusuositus. Työryhmän esitys. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:20. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö (STM). Julkaistu 6/2013. Luettu 6.8.2013. http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=6511574&name=DLFE-26810.pdf

Marttila, N., Pokki, K. & Talvitie-Kella, T. 2008. Ammattina ryhmän ohjaaminen - ohjausprosessi ryhmäohjaajien kokemana ja kertomana. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Pro gradu -tutkielma.

Monitoimitalo 13. 2013. Nuorten Tampere. Luettu 29.5.2013.
<http://www.nuortentampere.fi/13/info/>

Nallekortit. 2012. Lastensuojelun käsikirja. Sosiaaliportti. Päivitetty 15.11.2012. Luettu 29.5.2013.
<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyovalineet/tyomenetelmat/lapsilahtoinentyoskentely/nallekortit/>

Nivala, E. 2010. Lapsen oikeudet osallisuuden perustana. Teoksessa Tanskanen, I. & Timonen-Kallio, E. (toim.) Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 51. Tampere: Juvenes Print Oy, 18–25.

Ohjaustyö. 2009. Tampereen kaupunki. Julkaistu 27.4.2009. Päivitetty 22.4.2013. Luettu 30.5.2013.
<http://www.tampere.fi/perhejasosiaalipalvelut/lastensuojelu/avohuolto/ohjausty.html>

Oranen, M. 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Ensi- ja turvakotien liiton raportti 7. Helsinki: Multiprint.

Pekkarinen, E. 2006. Lastensuojelun ryhmätoiminta murrosikäisten tyttöjen kokemana. Teoksessa Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. (toim.) Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Jyväskylä: PS-kustannus, 99–127.

Rodd, J. 1998. Leadership in Early Childhood. The Pathway to Professionalism. Second edition. New York: Teachers College Press.

Räty, T. 2010. Lastensuojelulaki – käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2006. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 1.–4. painos. Helsinki: Tammi.

Vilén, M., Leppämäki, P. & Ekström, L. 2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. 3. uudistettu painos. Helsinki: WSOY.

Vilkka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

Vilkka, H. 2007. Tutki ja havainnoi. 1.–2. painos. Helsinki: Tammi.

Voimauttavan valokuvan menetelmä. 2013. Maailman ihanin tyttö. Voimauttava valokuva. Luettu 29.5.2013.
<http://voimauttavavalokuva.net/menetelma.htm>

LIITTEET

Liite 1. Tyttöryhmän esite

Arvoisat vanhemmat ja lapsi/nuori

Olemme kaksi Tampereen ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijaa. Olemme perustamassa toiminnallista tyttöryhmää. Ryhmä tulee koostumaan noin viidestä 8-12-vuotiaasta tytöstä. Tarkoituksena on tarjota tytöille mukavaa yhteistä tekemistä heidän toiveensa huomioon ottaen. Suunnitelmamme on tavata tyttöjä parin viikon välein marraskuun 2012 – maaliskuun 2013 välisenä aikana. Tapaamiskertoja tulee olemaan noin kymmenen.

Tapaamispäiväksi olemme suunnitelleet keskiviikkoa. Tapaamisten kesto tulee mahdollisesti hieman vaihtelemaan toiminnan mukaan. Tapaamisten sisällöt voivat olla esimerkiksi askartelua, lautapeliä, pelaamista, metsäretkiä ym. tytöille mieluista toimintaa. Hyödynnämme ryhmäkokemustamme myös tulevassa opinnäytetyössämme.

Ryhmän ensimmäinen tutustumistapaaminen on *keskiviikkona 28.11.* noin klo 16–18 osoitteessa Satamakatu 17B, 4.krs. Tarkennamme vielä yhdessä ryhmäläisten ja vanhempien kanssa tapaamisajan.

Lämpimästi tervetuloa!

Yhteistyöterveisin,
Maiju Enoranta
maiju.enoranta@soc.tamk.fi

Liisa Halkilahti
liisa.halkilahti@soc.tamk.fi

Liite 2. Lupakaavake vanhemmille

Arvoisat vanhemmat

Marraskuun 2012 – maaliskuun 2013 välillä kokoontuva tyttöryhmä on osa ryhmää ohjaavien sosiaalialan opiskelijoiden opintoja ja ryhmätoiminnasta saatua kokemusta on tarkoitus hyödyntää opinnäytetyössä. Opinnäytetyön tarkoitus on selvittää, miten toiminnallisilla menetelmillä voidaan tukea tyttöjen osallisuuden kokemusta.

Ryhmätoiminnan päätyttyä keväällä 2013 teemme toiminnasta raportin, jossa arvioimme ryhmän toimintaa eri näkökulmista. Raportissa pohdimme ryhmästä tekemiämme havainnot sekä mahdollisia ryhmän ja tyttöjen aikaansaamia konkreettisia tuotoksia (esim. käsityöt, askartelut, valokuvat). Otamme alusta asti huomioon, etteivät ryhmään osallistuvat tytöt ole tunnistettavissa raportistamme.

Mikäli lapsenne saa osallistua ryhmän toimintaan ja opinnäytetyön toteuttamiseen, pyytäisimme vielä vahvistuksenne allekirjoituksella.

Ystävällisin terveisin,

Sosionomiopiskelijat Maiju Enoranta ja Liisa Halkilahti

Annan tyttärelleni _____ luvan tyttöryhmään ja opiskelijoiden opinnäytetyöhön osallistumiselle

Vanhemman allekirjoitus

Liite 3. Tyttöryhmän kokoontumisajat

Tyttöryhmän kokoontumisajat

ke 28.11.2012 klo 16–18	tutustumistapaaminen <i>Satamakatu 17 B, 4. kerros</i>
to 13.12.2012 klo 15–18	tyttöjen hemmotteluiltapäivä <i>Satamakatu 17B, 4. kerros</i>
ke 19.12.2012 klo 16–18	jouluaskartelua <i>Satamakatu 17B, 4.kerros</i>

Joululoma

ke 9.1.2013 klo 16–18	ohjelma varmistuu lähempänä <i>paikka varmistuu lähempänä</i>
ke 23.1.2013 klo 16–18	ohjelma varmistuu lähempänä <i>paikka varmistuu lähempänä</i>
ke 6.2.2013 klo 16–18	ohjelma varmistuu lähempänä <i>paikka varmistuu lähempänä</i>
ke 20.2.2013 klo 16–18	ohjelma varmistuu lähempänä <i>paikka varmistuu lähempänä</i>
ke 6.3.2013 klo 16–18	valokuvausta <i>Satamakatu 17B, 4. kerros</i>
ke 20.3.2013 klo 16–18	päättösjuhla tytöille ja vanhemmille <i>Satamakatu 17B, 4. kerros</i>

Ota rohkeasti yhteyttä, mikäli sinulle tulee kysymyksiä tms. ryhmään liittyen.

Yhteyttä voit ottaa puhelimitse numeroon **050 336 7748** tai sähköpostilla
maiju.enoranta@soc.tamk.fi / liisa.halkilahti@soc.tamk.fi

Liite 4. Kirje vanhemmille

...Viimeisiä viedään...

Tyttöryhmä alkaa pikkujoulua olla lopuillaan. Olemme ehtineet tehdä paljon kaikenlaista kivaa yhdessä pikkujouluista ja leffaillasta metsäretkeen. Tapaamiset ovat sujuneet mielestämme erittäin hyvin ja toivomme että kaikki tytöt ovat viihtyneet ryhmässä. Meillä on vielä kaksi tapaamiskertaa tutussa paikassa Satamakadulla (4.krs) jäljellä, ke 6.3. ja ke 20.3.

Tyttöryhmän kahden viimeisen kerran OHJELMA:

Ke 6.3.2013 klo 16–18 *Voimauttava valokuvaus*

Ke 20.3.2013 klo 16–18 *Tyttöryhmän lopetusjuhla ja valokuvanäyttely*

Voimauttavan valokuvauksen päätarkoituksena on antaa tytöille kokemus nähdä ja kuulla tulemisesta. Tarkoituksena on antaa tytöille kuvaushetkellä kuvaajan jakamaton huomio. Tytöt saavat itse miettiä etukäteen miten haluavat tulla kuvatuksi. Mukaan voi halutessaan ottaa esimerkiksi kotoa jotain roolivaatteita tai muuta rekvisiittaa. Ajatuksena on, että jokainen tyttö kuvataan yksin ja koko ryhmän kanssa.

Viimeisellä kerralla järjestämme yhdessä tyttöjen kanssa valokuvanäyttelyn vanhemmille. *Olette sydämellisesti tervetulleita ihastelemaan näyttelyn antia koko perheen voimin keskiviikkona 20.3.2013 klo 16–18 Satamakadulle (4.krs).* Tarjolla on myös pientä syötävää ja juotavaa. Toivottavasti mahdollisimman moni pääsee paikalle.

Tarkoituksenamme on kerätä lopetusjuhlan yhteydessä tytöiltä ja teiltä vanhemmilta palautetta tyttöryhmästä koko toiminnan ajalta. Olisi hyvä jos miettisitte jo hieman etukäteen ajatuksia tyttöryhmästä.

Toivomme, että valokuvausiltapäivä sekä yhteinen lopetusjuhla ja valokuvanäyttely kruunaavat yhteisen taipaleemme!

Terveisin,

ryhmän ohjaajat Maiju Enoranta ja Liisa Halkilahti

puh: 0503367748 (Ilmoitathan mikäli et pääse paikalle)

Liite 5. Palautelomake tytöille

PALAUTETTA TYTTÖRYHMÄSTÄ

Kysymyksiä tytöille:

1. Kuinka hyvin sinun mielipiteesi on otettu ryhmässä huomioon?
2. Miten olet itse toiminut ryhmässä? Miten olet ottanut muut tytöt huomioon?
3. Miten ohjaajat ovat sinua huomioineet? Olivatko ohjaajat tasapuolisia kaikkia tyttöjä kohtaan?
4. Miltä yhdessä tekeminen ja oleminen on sinusta tuntunut? Mikä oli mukavinta?
5. Millaisia toiveita sinulla oli tyttöryhmää kohtaan? Miten ne toteutuivat?
6. Voit antaa vielä risuja ja ruusuja tyttöryhmästä.

*KIIITOS PALAUTTEESTASI JA OSALLISTUMISESTA
TYTTÖRYHMÄÄN! ☺*

Liite 6. Palautelomake vanhemmille

PALAUTETTA TYTTÖRYHMÄSTÄ

Kysymyksiä vanhemmille:

1. Millaisia keskusteluja teillä on ollut lapsesi kanssa tyttöryhmästä?
2. Onko lapsesi olo ryhmässä näyttäytynyt arjessanne? Miten?
3. Miten ohjaajien toiminta on teille näyttäytynyt?
4. Miten koet lapsesi tulleen kohdelluksi tyttöryhmässä?
5. Miltä ryhmän toiminta ja sisältö on sinusta vanhempana vaikuttanut?
6. Voit antaa vielä risuja ja ruusuja tyttöryhmästä.

*KIITOS PALAUTTEESTASI JA HYVÄSTÄ YHTEISTYÖSTÄ
TYTTÖRYHMÄN AIKANA! ☺*